

ЛІМ

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 41 (4996) 19 кастрычніка 2018 г.

ISSN 0024-4686

16+

Асцярожны аптымізм

Георгія Марчука

стар. 4

Паэзія

жаночага роду

стар. 8

Сучасны тэатр:

у дыялогу культур

стар. 13

Вядзе кніга

Краіна мацуецца кнігай. Гэтымі днямі галоўная кніжніца Беларусі прымае гасцей з многіх дзяржаў. У Нацыянальнай бібліятэцы пад патранатам Міністэрства культуры праходзіць V Міжнародны кангрэс «Бібліятэка як феномен культуры». У гэтым прадстаўнічым форуме бяруць удзел спецыялісты галіны з Беларусі, Азербайджана, Польшчы, Расіі, ЗША і Украіны. Невыпадкова тэмай кангрэса стала камфортнае асяроддзе бібліятэк, а таксама новыя тэхналагічныя і тэхнічныя сродкі, што маюць на мэце дапамогу ў карыстанні кніжнымі фондамі.

Адмыслова для кангрэса ў Нацыянальнай бібліятэцы падрыхтавана выстаўка «Бібліятэкі будучыні: тэхналогіі, будынкі, абсталяванне». Тут прадстаўлены найноўшыя дасягненні ў галіне тэхнічнага абсталявання бібліятэк. Так, беларускай кнізе ўжо больш як паўтысячы гадоў, але разам з тым галіна імкнецца ісці ў нагу з часам.

Фота Кастуся Дробана.

МІНСК — БЯЛГРАД: ШЛЯХАМ ПАРАЗУМЕННЯ

З 21 па 28 кастрычніка кнігі Беларусі будуць прадстаўлены на Бялградскім міжнародным кніжным кірмашы.

Шэраг айчынных выдавецтваў пазнаёмяць жыхароў Сербіі з абліччам Беларусі, увасобленым праз яе кніжную культуру: ад вытокаў і першых друкаваных выданняў да сучаснай мастацкай творчасці і самых смелых праектаў па яе прасоўванні да чытача. Мааштабныя кніжныя кірмашы даюць магчымасць паглядзець, як гэта сёння робяць іншыя.

Бялградскі міжнародны кніжны кірмаш — адна з найстарэйшых і значных літаратурных падзей у гэтым рэгіёне, які збірае вялікую колькасць выдаўцоў з краін Еўропы, Азіі, Амерыкі і Афрыкі.

Працяг тэмы на стар. 9—11 ▶

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 1 804 1

Акіцэнты тыдня:

краіна

Віншаванне. Культура і духоўнасць — гарантыя стабільнасці і працвітання дзяржавы. Гэта падкрэсліў Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка, віншуючы работнікаў культуры з прафесійным святам. Актыўная грамадзянская пазіцыя работнікаў культуры мае выключна важную ролю ў фарміраванні будучыні краіны. Кіраўнік дзяржавы адзначыў, што беларуская нацыянальная культура — моцны падмурак, на якім грунтуецца ментальны стрыжань сучаснага грамадства.

Народ і царква. Кіраўнік дзяржавы сустрэўся з Патрыярхам Маскоўскім і ўсяе Русі Кірылам у Палацы Незалежнасці. Прэзідэнт цёпла вітаў Патрыярха ў Беларусі, адзначыўшы, што гэта родная зямля для іх абодвух. «На жаль, наша Царква вельмі часта ў гісторыі становілася заложніцай міждзяржаўных адносін, часам — нашых няправільных учынкаў, — адзначыў беларускі лідар. — Вы павінны ведаць нашу непакісную дзяржаўную пазіцыю, што раскол — гэта заўсёды дрэнна». Прэзідэнт падкрэсліў важнасць адзінства ў Царкве. «Мы як прыхаджане будзем старацца падтрымліваць яднанне ўсіх працаў, каб захаваць мір на зямлі», — адзначыў Аляксандр Лукашэнка.

Члены Свяшчэннага Сінода Рускай праваслаўнай царквы і Сінода Беларускай праваслаўнай царквы падарылі Прэзідэнту Беларусі ўнікальны экзэмпляр перакладзенага са старажытнагрэчаскай на сучасную беларускую мову Свяшчэннага Пісання Новага Завету, паведамляе БелТА. Паводле Мітрапаліта Мінскага і Заслаўскага Паўла, Патрыяршага Экзарха ўсяе Беларусі, навукоўцы працавалі над перакладам Пісання 25 гадоў: «Гэта вельмі доўгая, карпатлівая праца. Але навукоўцы справіліся, і сярод іх былі нашы свяшчэннаслужыцелі».

Памяць. Кіраўнік дзяржавы падпісаў Указ № 408 аб зацвярджэнні складу Рэспубліканскага арганізацыйнага камітэта па святкаванні 75-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў і Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне. Узначалі аргкамітэт прэм'ер-міністр Сяргей Румас.

Зацверджаны юбілейны медаль «30 гадоў вываду савецкіх войскаў з Афганістана». Адпаведны ўказ падпісаў Прэзідэнт Беларусі. Медалі будучы ўзнагароджвацца грамадзяне Беларусі (у тым ліку пасмяротна), якія выконвалі воінскі і службовы абавязак у Афганістане са снежня 1979 года па люты 1989-га, а таксама ваеннаслужачыя Узброеных Сіл, іншых войскаў і воінскіх фарміраванняў, работнікі дзяржаўных органаў і іншыя асобы, якія зрабілі значны ўнёсак у героіка-патрыятычнае выхаванне жыхароў краіны, увекавечванне памяці загінулых, развіццё ветэранскага руху. Узнагарода вырабляецца з латуні. На яе правам баку размешчаны стылізаваныя выявы двух верталётаў, пад імі — тры бронетранспарцёры на фоне гор. На адным з іх адлюстраваны фігуры ваеннаслужачых, якія трымаюць баявы сцяг.

Стасункі. Франкфурцкі кніжны Скірмаш, які прайшоў з 10 па 14 кастрычніка ў Германіі, дасць магчымасць рэалізаваць новыя ініцыятывы. Такое меркаванне выказаў БелТА намеснік міністра інфармацыі Ігар Бузоўскі, які ўзначальваў беларускую дэлегацыю. «Спаздзяёмся, што гэта дасць магчымасць прыўнесці свежую хвалю ў работу кніжнай выстаўкі, якая плануецца ў лютым у Беларусі. Некаторыя ініцыятывы ўжо агучаны. Яны датычаць арганізацыі сумесных стэндаў: для адукацыйных праектаў па электронным кнігавыданні, для блогераў. Адна з арыгінальных ідэй — правядзенне выстаўкі лепшых карыкатурныстаў. Думаю, сумеснымі намаганнямі будучы ажыццёлены яркія праекты», — адзначыў Ігар Бузоўскі.

Агляд афіцыйных падзей ад Інесы ПЕТРУСЕВІЧ

У Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Старонкі кніг — старонкі жыцця

На рабочым стале пісьменніка — значная частка рукапісу. Чарговы дэтэктыв?

Бо, як вядома, Мікалай Чаргінец — прызнаны майстар гэтага жанру. Безумоўна, новы твор не абыдзеца без вострасюжэтной лініі, нават не адной.

Жыццё гэтага творцы багата на розныя падзеі, пачынаючы ад нараджэння ў беларускай сталіцы ў перадваенны час і заканчваючы сённяшнімі клопатамі як старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі. Тое, што цяпер падуладна майстру пяра, па яго задумцы, мае больш маштабны характар. Аснова будучага выдання — перажытае, і тут, бадай, спалучацца розныя літаратурныя жанры.

Упершыню Мікалай Іванавіч узяўся за гэтую работу сам. Да яго неардынарнай асобы звярталіся ўжо многія творцы. І своеасабліва мемуарыстыка створана. Але памяць згадвае яшчэ многае з таго, што пакуль заставалася па-за ўвагай. Падштурхнуў да таго і час, які дазволіў больш грунтоўна асэнсаваць многія жыццёвыя набыткі, ацаніць палітычныя і грамадскія падзеі, непасрэдным удзельнікам якіх ён быў сам.

Напрыклад, для яго, ганаровага грамадзяніна г. Мінска, яшчэ больш шчымымі сталі ўспаміны пра гады ваеннага ліхалецця, праведзеныя ў акупаванай фашыстамі сталіцы. Цяпер, калі ў свеце вялікая напружанасць і сіла зброі стварае ўсё большыя пагрозы чалавецтву, дакументалістыка пра афганскую вайну, з якой звязаны амаль тры гады жыцця Мікалая Чаргінца, — гэта ягоны заклік да міру.

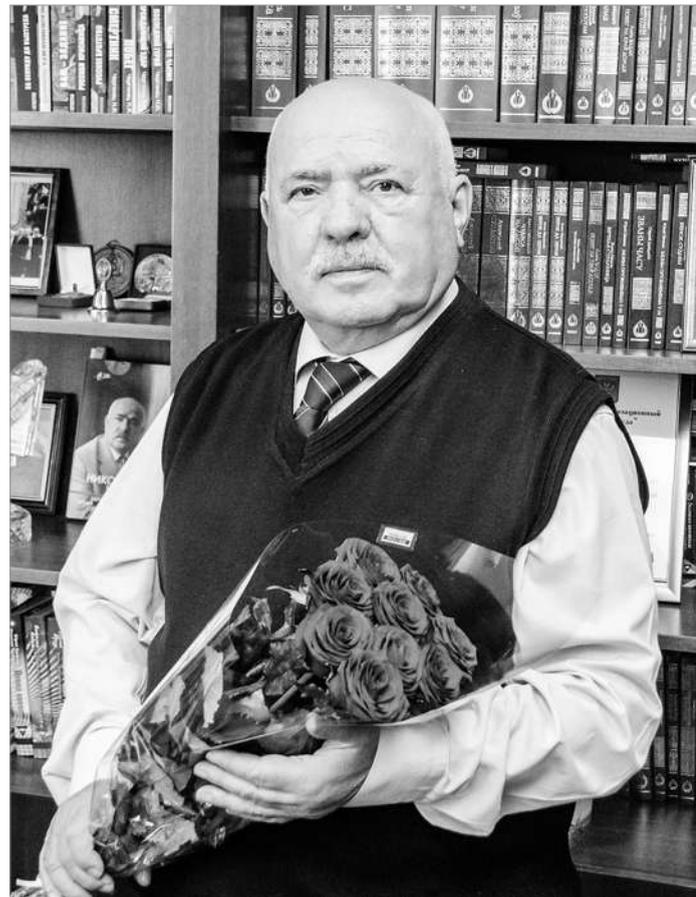
Мікалай Іванавіч, маючы багатыя сяброўскія стасункі, у тым ліку і са знакавымі дзяржаўнымі і палітычнымі дзеячамі, распачаў з імі серыю шчырых дыялогаў. Падчас такіх гутарак адкрываюцца новыя гістарычныя факты, дагэтуль схаваныя па-за кадрам. Такім цікавым суразмоўцам быў Вячаслаў Кебіч. У планах — сустрэча з Мікалаем Слюньковым, Іванам Міско.

Главы кнігі жыцця Мікалая Чаргінца папаўняюцца штодзённа. Летась па яго ініцыятыве побач з Нацыянальнай бібліятэкай Беларусі з'явіўся Парк пісьменнікаў, закладзены ў гонар 500-годдзя беларускага кнігадрукавання. Мікалай Іванавіч і надалей працягвае работу па яго добраўпарадкаванні. Чакае свайго адкрыцця памятнага каменя. Гэта вельмі сімвалічна, як і

вельмі значная вялікая работа старшыні СПБ на карысць усёй пісьменніцкай арганізацыі, дзеля літаратуры і тых каштоўнасцяў, якія яна нясе грамадству.

На гэтым тыдні, у пару воснянскага золата, Мікалай Іванавіч адзначыў дзень нараджэння. Няхай здаровіцца і шчасціць яму на доўгай дарозе жыцця!

Калегі па пісьменніцкай арганізацыі

Фота Кастуся Дробова.

Конкурсы

ШУКАЕМ ЮНЫЯ ТАЛЕНТЫ

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі пры партнёрстве і ўдзеле Асацыяцыі абароны інтэлектуальнай уласнасці «БелБрэнд» аб'яўляе літаратурны конкурс на лепшы твор, прысвечаны 75-годдзю вызвалення г. Мінска ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў «Табой ганаруся, сталіца!».

Паўдзельнічаць у творчым спаборніцтве запрашаюцца вучні, студэнты, моладзь ад 12 да 25 гадоў. На разгляд прымаюцца творы шырокай тэматыкі, прысвечаныя сённяшніму дню сталіцы, яе гісторыі і будучыні, мужнасці абаронцаў і вызваліцеляў, мірнаму часу, стваральнай працы, супрацоўніцтву з гарадамі іншых краін, а таксама творы аб прыгажосці Мінска, яго парках і

скверах, музеях і палацах, знакамітых жыхарах, вучобе і марах юных мінчан.

Конкурс праводзіцца да 1 мая 2019 года.

Работы, набраныя на камп'ютары, дасылайце на адрас: 220034, Мінск, вул. Фрунзэ, д. 5, пакой 308, МГА СПБ. Або на электронную пошту: tgo-oo-spb@mail.ru.

Работы канкурсантаў на беларускай ці рускай мовах (вершы, празаічныя замалёўкі, апавяданні, эсэ, нарысы) павінны быць аўтарскімі.

Вынікі творчага спаборніцтва будучы абвешчаны на ўрачыстым творчым свяце. Лаўрэаты атрымаюць дыпломы, памятныя сувеніры і падарункі. Лепшыя творы будучы выдадзены ў калектыўным зборніку.

Тэлефоны для даведак: 335-28-18; 392-59-06.

Міхась ПАЗНЯКОЎ,
старшыня Мінскага гарадскога аддзялення СПБ

Мінскае гарадское аддзяленне СПБ запрашае:

21 кастрычніка — на пасяджэнне літаратурнага аб'яднання «Акорд» пры дзіцячай бібліятэцы № 2 (15.00).

21 кастрычніка — на канцэрт духоўнай пазіі і музыкі ў межах Дзён праваслаўнай культуры. Імпрэза адбудзецца ў Следчым ізалятары № 1 (15.00).

22 кастрычніка — на пасяджэнне літаратурнай гасціўні «Верасок» пры дзіцячай бібліятэцы № 16 удзелам Міхаіла Дзеравянкі (11.30).

22 кастрычніка — на свята дзіцячай кнігі з удзелам Міхася Пазнякова ў гімназію № 14 (13.30).

24 кастрычніка — на прэзентацыю кнігі перакладаў беларускай пазіі «На зямле вековечной» у Дом ветэранаў (15.00).

25 кастрычніка — на літаратурны вечар, прысвечаны 95-годдзю з дня нараджэння Раула Гамзатава, у вялікую залу Дома Масквы (17.30).

25 кастрычніка — на творчы вечар Аляксандра Кавалёнка і Фёдора Баравога ў Дом літаратара (18.00).

26 кастрычніка — на вечар беларуска-дагестанскай пазіі ў Мінскі гарадскі тэатр пазіі пры Цэнтральнай гарадской бібліятэцы імя Янкі Купалы (18.00).

Брэсцкае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

19 кастрычніка — на сустрэчу з пісьменнікам і мастаком Мікалаем Бусько ў Ярэміцкі вучэбна-педагагічны комплекс дзіцячы сад — сярэдняй школа імя У. А. Калеснікі (12.00).

22 кастрычніка — на круглы стол з удзелам пісьменнікаў і юрыстаў, падчас якога будучы абмеркаваны пытанні аўтарскага права, у Брэсцкую цэнтральную гарадскую бібліятэку імя А. С. Пушкіна (15.00).

24 кастрычніка — на сустрэчу з Мікалаем Бусько ў Карэліцкую раённую бібліятэку (12.00).

24—25 кастрычніка — на XI фестываль славянскай пазіі, які адбудзецца ў Варшаве, з удзелам паэтэсы Любові Красеўскай.

Гродзенскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

20 кастрычніка — на сустрэчу Ганны Скарыньскай-Савіцкай «Кветка малой радзімы» ў СШ № 33 г. Гродна (10.00).

21 кастрычніка — на чарговы этап грамадска-літаратурнай акцыі «Творы і творцы» з удзелам публіцыста Уладзіміра Ягорычава ў Гродзенскую абласную навуковую бібліятэку імя Я. Ф. Карскага (11.00).

26 кастрычніка — на літаратурна-музычнае прадстаўленне «Грыбное свята» ў Гродзенскую гімназію № 1 з удзелам Ірыны Фамянкавай, Віктара Кудлачова і Людмілы Шаўчэнкі (10.00).

Магілёўскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

22 кастрычніка — на чытацкую канферэнцыю па кнізе «Наше слово — вам» з удзелам старшыні літаратурнага аб'яднання «Ветэран» Леаніда Іскава і членаў аб'яднання ў СШ № 2 г. Магілёва (13.30).

23 кастрычніка — у літаратурную гасціўню «Магія слова» ў Магілёўскую абласную бібліятэку імя У. І. Леніна (18.00).

24 кастрычніка — на творчы вечар Леаніда Іскава ў Магілёўскую гарадскую бібліятэку імя К. Маркса (17.00).

25 кастрычніка — на сустрэчу з Марынай Сліўко ў санаторый «Дубравенка» (Магілёўскі раён, ст. Палькаўскія хутары) (17.30).

Вернісаж — Дыялог на перспектыву

3 каларытам армянскага мастацтва

Мастацтва дзеля сяброўства і ўзаемаразумення — менавіта так ахарактарызавалі арганізатары маштабнага выставачнага праекта «Армянская палітра», які ўпершыню прэзентавала Нацыянальная галерэя Арменіі ў Нацыянальным мастацкім музеі Рэспублікі Беларусь. Выстаўка налічвае 60 жывапісных і графічных твораў і праходзіць у межах міжкультурнай камунікацыі і ўмацавання ўзаемаадносін паміж музэямі. Яна прымеркавана да 25-годдзя ўстаўлення дыпламатычных адносін паміж Рэспублікай Беларусь і Рэспублікай Арменія.

У экспазіцыі прадстаўлены творы вядомых армянскіх мастакоў: Фараона Мірзяна, Арама Ісабекяна, Эдзіка Варданяна, Эдуарда Харазяна, Вана Сагаманяна і інш. Праект аб'ядноўвае майстроў рознай стылістычна-жанравай накіраванасці, акрэслівае творчыя тэндэнцыі і шляхі развіцця, у рэчывы якіх фарміруецца армянскае выяўленчае мастацтва апошніх дзесяцігоддзяў.

— Нам прыемна, што мы можам ганарыцца такім сяброўствам. Нашы краіны даўно зарэкамэндавалі сябе як адказныя партнёры ў розных сферах дзяржаўнага механізму, але ж яднанне праз культуру — сур'ёзны крок наперад і дыялог на перспектыву, — падкрэсліў на адкрыцці міністр культуры Рэспублікі Беларусь Юрый Бондар.

Прадстаўленыя творы вылучаюцца высокай якасцю як кожны паасобку, так

Міністр культуры Беларусі Юрый Бондар (другі злева) і дырэктар Нацыянальнага мастацкага музея Беларусі Уладзімір Пракапіцоў (другі справа) узялі ўдзел ва ўрачыстай цырымоніі зашэснення паштовай маркі.

і ў агульнай палітры мастацтва краіны. У палотнах майстроў старэйшага пакалення, якія прытрымліваюцца класічных традыцый, відавочна імкненне да абнаўлення мастацкай сістэмы, разнастайнасці тэм і жанраў. Мастакі маладзых пакаленняў захоплены пошукамі ўласнага стылю, больш звяртаюцца да розных тэндэнцый сусветнага мастацтва. Графічныя творы маладых мастакоў уяўляюць сабой серыі, адзначаныя пошукамі наватарскіх прыёмаў і арыгінальных рашэнняў.

— Армянская культура даволі яркая, маляўнічая, — адзначае куратар праекта Марына Мальгіна. — На выстаўцы ёсць і рэалістычныя, і фармальныя рэчы, таму кожны знойдзе для сябе тое, што спадабаецца. Праект атрымаўся арганічны і глыбокі, праз яго можна адчуць любоў мастакоў да сваёй прафесіі і краіны.

На прэзентацыі прайшло ўрачыстае гашэнне паштовай маркі з малюнкам карціны армянскага мастака Фараона Мірзяна. Ubачыць работы майстроў пэндзля Арменіі можна да 6 лістапада.

Вікторыя АСКЕРА

Фэст — ПАД ЗОРАМІ «ПЯТРОЎШЧЫНЫ»

Крэатыўны падыход далучэння да акадэмічнай музыкі праз канцэрт у метро

За тры гадзіны глядачы раскупілі ўсе 400 білетаў на «Ноч класікі ў метро», што прайшла пад зорным купалам мінскай станцыі «Пятроўшчына» 14 кастрычніка. Сцэна размясцілася на платформе, шэрагі крэслаў для глядачоў абрамляліся бакамі сінімі электрацягнікамі, а вестыбюль метро часова стаў грывёркай для артыстаў. Уся паўтарагадзінная праграма суправаджалася светлавым лазерным шоу. Падобная падзея ў Мінску адбылася ўпершыню дзякуючы фестывалю Юрыя Башмета, што на гэтым тыдні праходзіць у сталіцы Беларусі.

Такім чынам фестываль яшчэ раз пацвердзіў сваё рэнаме прыхільніка арыгінальных праграм ды красавер-праектаў і перанёс у Мінск фармат канцэрта ў метро, які ўжо засвоены ў свеце. Мастацкі кіраўнік штогадовага свята музыкі Расціслаў Крымер тры гады распрацоўваў ідэю, бо цяперашні час вымагае креатыўных падыходаў далучэння да акадэмічнай музыкі новых і маладых слухачоў, а канцэрт у начным метро

вабіць сваёй незвычайнасцю. Аснову праграмы склаў *East-West Chamber Orchestra*, гучалі спевы зоркі Вялікага тэатра Беларусі Аксаны Волкавай, выступала харавая капэла імя Рыгора Шырмы. Пачаўся канцэрт з народных песень і фальклорных калектываў, у другой палове спявалі Іван Вабішчэвіч, група «Без білета» і ансамбль «Песняры». На заканчэнне праграмы хор і ўсе ўдзельнікі канцэрта выканалі славы твор Ігара Лучанка на верш Якуба Коласа «Мой родны кут».

Расціслаў Крымер падзякаваў Міністэрству культуры і Міністэрству па надзвычайных становішчах Беларусі, Мінгарвыканкаму, Мінскаму метрапалітэну і ўсім партнёрам фестывалю. І зазначыў: «Гэта неверагодная падзея для культуры. І не толькі мне здаецца, што наш канцэрт — паказчык таго, што Беларусь гатовая да самых моцных праектаў».

Надзея КУДРЭЙКА

Памяць — Звыш 100 000 чалавек...

Мастацкія сведчанні аб гуманістычнай катастрофе чалавецтва

Выстаўка «Памяці Мінскага гета» прысвечана 75-годдзю ліквідацыі Мінскага гета ў перыяд Другой сусветнай вайны. Творы з калекцыі Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь даюць магчымасць не толькі звярнуцца да тых далёкіх падзей, але і адчуць іх праз асабістыя трагедыі некаторых мастакоў.

Напрыклад, мастак Абрам Бразер прадставіў сваю выстаўку ў Мінску ў чэрвені 41-га. Творы з той выстаўкі былі знішчаныя, а іх аўтар з сям'ёю быў расстраляны ў Мінскім гета. Захаваліся толькі асобныя работы майстра... Так-

сама вайна перарвала жыццё мастака Ісак Мільчына — ён загінуў разам з жонкай і дачкой у Мінскім гета. Мастак Марк Жытніцкі быў рэпрэсаваны і вайну перажыў у зняволенні, але пасля вызвалення даведаўся, што яго жонка, маці і сваякі загінулі ў гета, а дачку ўдачырыла сям'я Пятра Глебкі. Большую частку творчасці Марк Жытніцкі прысвяціў тэме трагедыі яўрэйскага народа ў гады вайны. Пасля вызвалення Беларусі вярнуўся з Масквы ў Мінск Лазар Ран і даведаўся аб гібелі сваёй сям'і ў гета. Тэма Мінскага гета з таго часу стала асноўнай у яго творчасці.

Са жніўня 1941 па кастрычнік 1943 г. у беларускай сталіцы фашысты знішчылі больш за 100 000 чалавек — дзяцей, жанчын, мужчын. Сярод іх былі не толькі мінчане і жыхары з навакольных вёсак, але і дэпартаваныя грамадзяне з краін Усходняй Еўропы — Германіі, Аўстрыі, Чэхіі. Трагічныя старонкі гісторыі знайшлі сваё адлюстраванне ў беларускім выяўленчым мастацтве розных гадоў. Пра гэта таксама сведчыць выстаўка «Памяці Мінскага гета» ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі.

Марыя АСПЕНКА

19 кастрычніка — 95 гадоў з дня нараджэння Вольгі Дашкоўскай, дзеяча самадзейнага мастацтва, заслужанага работніка культуры БССР.

21 кастрычніка 75-годдзе адзначае пісьменнік Леанід Мацюхін.

21 кастрычніка 60-годдзе святкуе Максім Клімковіч, празаік, драматург.

22 кастрычніка — 100 гадоў з дня нараджэння Алеся Бажко (1918—2013), паэта, празаіка, публіцыста, заслужанага работніка культуры БССР.

22 кастрычніка — 85 гадоў з дня нараджэння Ігара Дабралоуба (1933—2010), кінарэжысёра, сцэнарыста, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР, народнага артыста БССР.

23 кастрычніка 70-гадовы юбілей адзначае пісьменнік Анатоль Гіруцкі.

23 кастрычніка — 195 гадоў з дня нараджэння Адама Плуга (сапр. Антон Пяткевіч) (1823—1903), польскага і беларускага празаіка, паэта, публіцыста.

23 кастрычніка 70 гадоў святкуе Анатоль Гіруцкі, мовазнаўца, пісьменнік.

23 кастрычніка 70 гадоў адзначае Віктар Ярац, паэт, літаратуразнаўца.

24 кастрычніка — 90 гадоў з дня нараджэння Адама Супруна (1928—1999), мовазнаўца.

25 кастрычніка — 110 гадоў з дня нараджэння Розы Свядловай (1908—2003), беларускай і расійскай кінаактрысы, заслужанай артысткі БССР.

25 кастрычніка — 105 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Цеслока (1913—1977), кінааператара, рэжысёра, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР.

25 кастрычніка — 100 гадоў з дня нараджэння Пятра Дурчына (1918—1997), мастака, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР.

25 кастрычніка — 85 гадоў з дня нараджэння Нінель Шчаснай (1933—2013), жывапісца, графіка, майстра манументальна-дэкаратыўнага мастацтва, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР.

25 кастрычніка 80-годдзе святкуе Дзмітрый Папоў, скульптар.

25 кастрычніка 60-годдзе адзначае Юрый Падолін, графік.

Люстэрка тыдня:

СВЕТ

Савет Федэрацыі Федэральнага сходу Расіі выступіў з ініцыятывай аб'явіць сусветным мемарыялам усе помнікі загінулым байцам у барацьбе з фашызмам, паведаміла старшыня Савета Федэрацыі Федэральнага сходу Расіі Валіяціна Матвйенка ў праграме «Тыдзень» на тэлеканале «СТБ». «Мы плануем звярнуцца з ініцыятывай у Арганізацыю Аб'яднаных Нацый. Спадзяёмся на падтрымку беларускіх партнёраў», — адзначыла спікер. Валіяціна Матвйенка падкрэсліла вялікі ўнёсак беларускага народа ў перамогу ў Другой сусветнай вайне і выказала словы падзякі за захаванне памяці пра загінулых.

Бюст народнага паэта Беларусі Янкі Купалы плануецца адкрыць у 2019 годзе ў Музеі кірыліцы старажытнай сталіцы Балгарыі горадзе Пліска. Магчымасць усталявання бюста песняра пасол Беларусі ў Балгарыі Аляксандр Лукашэвіч і дырэктар Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы Алена Ляшковіч абмеркавалі з Карэнам Алексанянам — заснавальнікам Музея кірыліцы. Экспазіцыя музея прысвечана народам і аўтарам, якія выкарыстоўваюць у сваім жыцці і творчасці кірылічны алфавіт.

Выстаўка работ народнага мастака Беларусі Гаўрылы Вашчанкі «Аве Радзіма» з фондаў гомельскай карціннай галерэі майстра адкрылася ў Маскве ў дзелавым і культурным комплексе Пасольства Беларусі ў Расіі. Экспазіцыя ўключае 30 работ, створаных мастаком з 1950 па 2005 год. Адкрываючы выстаўку, старшы саветнік пасольства, начальнік дзелавога і культурнага комплексу Васіль Чэрнік адзначыў асаблівую ролю Гаўрылы Вашчанкі ў фарміраванні і развіцці беларускага мастацтва. Ён падкрэсліў, што творчыя інтарэсы жывапісца былі вельмі шырокія, але заўсёды закраналі тэму малой радзімы, яго Палесся.

Папірус з копіяй тэксту старажытнаепапейскай «Кнігі мёртвых» прададзены на аукцыёне ў Манака. Яго купіў прыватны калекцыянер за 1,35 млн еўра. Пачатковы кошт лота склаў 1,8—2 млн, паведамляе выданне *Le Figaro*. Скрутак быў створаны, мяркуюцца, паміж 594—588 гадамі да н. э. пры фараоне Псамтыку II. Частка 17-метравага папіруса пашкоджаная, астатняя частка палатна добра захавалася. Тэкст на скрутку — гэта 192 раздзелы з ілюстрацыямі, выкананымі чорнымі і чырвонымі чарніламі. Усе малюначкі — на тэму замагільнага жыцця.

Брытанскі фізік Стывен Хокінг лічыў, што звычайнага чалавека могуць выцесніць генетычна мадыфікаваныя людзі. Пра гэта ён напісаў у кнізе «Кароткія адказы на сур'ёзныя пытанні». Пра змест кнігі распавяла *The Sunday Times*. Па меркаванні Хокінга, у недалёкай будучыні людзям стане даступная магчымасць палепшыць ДНК, умацніць памяць, інтэлект, імунітэт і падоўжыць працягласць жыцця. Кніга Хокінга паступіць у продаж у найбліжэйшы час. Стывен Хокінг вывучаў тэорыю ўзнікнення свету ў выніку Вялікага выбуху, а таксама тэорыю чорных дзірак. Сусветную вядомасць набыў пасля публікацыі ў красавіку 1988 года яго кнігі «Кароткая гісторыя часу», якую выдалі агульным накладам больш як 10 млн асобнікаў.

Жалезны якар рыбалоўнага судна VII—IX стагоддзя знайшлі дайверы ва ўзбярэжжы Севастопаля, паведаміла ТАСС. Навукоўцы мяркуюць, што судна, хутчэй за ўсё, страціла якар, учапіўшыся за скалу. Падставіў да аднясення знаходкі да візантыйскага перыяду з'яўляецца той факт, што тады пры выбаце якараў выкарыстоўвалі жэлезна, а ў антычны час іх выраблялі са свінцу або каменю. Характэрная для візантыйскай эпохі і форма якарных лапаў, якія размяшчаліся пад тупым вуглом.

Сэрвіс *Netflix* вырашыў не падаўжаць серыял «Жалезны Кулак» на трэці сезон. Пра гэта піша выданне *Variety*. Серыял распаўвае пра супергероя Жалезнага кулака з сусвету *Marvel*. Ён навучыўся баявым мастацтвам і здольнасці ператвараць духоўную сілу ў фізічную. У ролі галоўнага героя зняўся брытанскі акцёр Гіно Джонс. Прадстаўнікі *Netflix* падкрэслілі, што ганаранца серыялам і падзякавалі здымачную групу за падтрымку.

Агляд цікавінак ад Іны ЛАЗАРАВАЙ

ГЕОРГІЙ МАРЧУК: «ГЛЯДЖУ НА РОЛЮ КНІГІ Ў БУДУЧЫНІ З АСЦЯРОЖНЫМ АПТЫМІЗМАМ»

Кожны, хто прыкмячае неверагодна хуткую зменлівасць часу, хоць раз пытаўся сам у сябе: што будзе з кнігай і тэатрам далей? Адказы знойдуцца самыя розныя, бо час і настрой вельмі непрадказальна мяняюцца і ўплываюць адзін на аднаго. Але ў большай ступені да пошукаў вырашэння гэтага пытання набліжаны тыя, хто стварае літаратуру і ўвасабляе яе на сцэне, — драматургі. Чаму мяняецца статус кнігі ў сённяшніх рэаліях? Што ўяўляе сабой нязменны літаратурны герой? У чым заключаюцца клопаты беларускага драматурга? Якія задачы ставіць перад сабой сучасны пісьменнік? На гэтыя ды іншыя пытанні адказаў пераможца сёлетняй Нацыянальнай літаратурнай прэміі ў галіне драматургіі, пісьменнік, сцэнарыст і драматург Георгій Марчук.

— Вы пішаце шмат п'ес, атрымалі Нацыянальную літаратурную прэмію за зборнік п'ес «Святло вышыні». Чаму звяртаецеся ў творчасці менавіта да гэтага жанру? Як адрозніваецца чытач п'есы і глядач у тэатры?

— Мне прыемна атрымаць прэмію, бо пісьменніку патрэбны стымулы, адзін з якіх — прызнанне калег. У драматургіі рублены сюжэт, што мне падабаецца. Але гэта спецыфічная літаратура, не кожны яе любіць. Трэба ўяўляць герояў адразу на сцэне, а чытач звык да пластыкі прозы. Камусьці даспадобы чытанне, а камусьці больш падабаецца глядзець. Няма адназначнага адказу. Дзякуй богу, нашы часопісы не забываюць драматургаў і друкуюць іх час ад часу.

— Які ўзровень запатрабаванасці сучасных п'ес тэатрамі?

— Сапраўды, на сёння тэатры не тое каб аддаліліся, але выбіраюць у большасці тыя творы, якія дапамогуць прынесці заробак. Мне здаецца, яны пераходзяць на камерцыйнасць. Безумоўна, беларускім драматургам складана прапанаваць тэатрам штосьці некасавае — драму альбо трагедыю. Большы попыт усё ж такі мае камедыя, для якой цяпер неабсяжнае поле, бо капіталізм дае больш падстаў для авантурных сюжэтаў. Апошнім часам беларускім драматургам больш-менш удзяляецца ўвага з боку абласных тэатраў. Але я не думаю, што ўсе драматургі кінуліся пісаць толькі камерцыйныя п'есы. Калі мастак прыходзіць да разумення сваёй адказнасці перад літаратурай і грамадствам, ён ніколі не патрапіць на патрэбу сённяшняга дня. Ён заўсёды будзе рабіць сур'ёзную працу і пісаць сваё. І ў гэтым плане, мне здаецца, крыху памыляецца мой сябра — вядомы літаратуразнавец Іван Штэйнер, — калі кажа, маўляў, трэба чакаць, калі прыйдзе новы чалавек і скажа новае слова. А я думаю інакш: кожны пісьменнік, які прыходзіць і пачынае ствараць, прыносіць новае слова гэтым сваім. А калі мы будзем кіравацца ўстаноўкай чакаць новага слова і адкідаваць усё астатняе, у нас ніколі не будзе значных пісьменнікаў. Гэта нібыта знявага да тых, хто працуе ў літаратуры цяпер.

— Можа, патрэбен нейкі механізм супрацоўніцтва з літадзеламі тэатраў?

— Асноўны механізм — якасць — навізна і арыгінальнасць драматургічнага матэрыялу. Але другі механізм цяпер — дагэдзіць не толькі тэатру, але і самому рэжысёру. Парвалася сувязь «рэжысёр — драматург». Часам рэжысёр хоча выявіць сябе і тое, што яго турбуе, знайсці нейкія болевые пункты ў грамадстве. Шукае адпаведны матэрыял, але не заўсёды знаходзіць. Таму застаецца спадзяванне на якасць і арыгінальны падыход самога драматурга. Толькі крыўдна, што, напрыклад, многія камедыі Анатоля Дзялендзіка не цікавяць рэжысёраў. Ды ляжаць грузам некаторыя мае камедыйныя творы, пакуль я шукаю пастаноўшчыка. Ведаю, што крыху пашанцавала Васілю Ткачоў.

— Ці імкнуліся калі-небудзь знайсці патрэбнае суіснаванне свайго тэксту з бачаннем твора рэжысёрам? Ці спрабавалі паўплываць на яго?

— Трэба яго пераканаць, каб нашы паралельныя погляды збеліліся. Спробы былі. Цяпер драматург, паддаючыся законам капіталізму, сам шукае выйсце да рэжысёраў, дасылае творы ў тэатры: а раптам дырэктар аддзела папраўляе на прапанову.

— Ці ёсць нейкі варыянт развіцця стасункаў, пры якіх сучасныя драматургічныя творы ставіліся без перашкод?

— Раней гэта было пад кантролем Міністэрства культуры. Цяпер прыярытэты аддадзены самім тэатрам, каб такім чынам не дыктаваць сваю ідэалогію. Добра гэта ці не: 50 на 50. Але дзяржава не можа адхіляцца ад ідэалагічнай палітыкі. Каго выхоўваюць тэатры праз нашу драматургію ці драматургію таго ж Макдонаха? Тэатр — і храм, і ідэалагічная ўстанова, якая заклікае любіць жыццё і радзіму, не здраджваць, не зайздросціць, а несці ў сабе боскі пачатак. А калі ён хоча толькі пацешыць, напрыклад, нейкай смешнай сітуацыяй, якая можа і не здарыцца ў жыцці (а сцэна — гэта

Фота Кастуся Дробява

павелічальнае люстэрка), і глядач адпачыў, і тэатр зарабіў грошы, — падаецца, місія выканана. Не зусім. Трэба ставіць творы, якія падымаюць глабальныя пытанні, тым самым шукаючы сэнс жыцця чалавека. Тэатр павінен выконваць высокую місію.

— Ці магчымы змены ў такой сітуацыі?

— На ўсе тэатры нельга раскладваць клішэ. У нас жа ёсць п'янаўкі Шэкспіра, Астроўскага, Макаёнка, Крапівы. Усё залежыць ад вышыні духоўнасці кіраўнікоў тэатра, ад іх патрыятызму і любові да свайго. Рэжысёрам можна ж узяць не зусім дасканалую п'есу, прапрацаваць разам з драматургам, «падцягнуць» твор да намечанай вышыні. Але такіх выпадкаў цяпер малавата. Ці спяшаюцца, ці аб'якава ставяцца да нацыянальнай драматургіі — адназначнага адказу ў мяне няма.

— Якія яшчэ цяжасці ў сучаснага пісьменніка?

— Як найбольш глыбока і па-мастацку пераканаўча «ўхапіць» сучаснасць. Кожны спрабуе да яе дакрануцца і адчувае разгубленасць. Але трэба пераадолець сябе і ісці на перамогу пры ўмове, што хочацца гэта зрабіць. Самае складанае — напісаць пра свой час. Калі робіш гістарычны твор, можна нешта дамысліць, знайсці, ды і сведкаў няма. А пры апісанні сучаснасці ўдзельнічае ў гэтым працэсе кожны. Таму проза цяпер трохі затармазілася: няма раманаў пра сучаснасць, мала стала і навел. Усё вельмі хутка становіцца гісторыяй. Аднак ёсць чалавек. І калі глыбока паказаць яго разгубленасць перад значнымі з'явамі і падзеямі, то гэта таксама будзе адлюстраванне часу — тып чалавека сучаснасці. Магчыма, прычына — у зменлівасці часу.

— Ці ўдаецца беларускім пісьменнікам «ухапіць» сучаснасць?

— Пара называць новыя імёны, бо, у каго ні запытаеш пра любімага аўтара, усе кажуць: Караткевіч, Колас, Багдановіч. Бо, падаецца, астатніх не чытаюць. У нас цяпер на найвышэйшым узроўні — паэзія, якой я ганаруся. Несумненна, яна можа ўпрыгожваць еўрапейскую паэзію: Людміла Кебіч, Аліна Легастаева, Вольга Шпакевіч, Святлана Якубоўская, Святлана Быкава. Я для сябе адкрыў такога выдатнага празаіка, як Мікола Адам, які таленавіта спалучыў дакументальнасць і мастацкасць. Вельмі арыгінальны і цікавы твор Адама Глобуса «Сям'я». У драматургіі па-ранейшаму сур'ёзна працуюць Ягор Конеч, Васіль Ткачоў, Фёдар Палачанін.

Адзначу, што часопіс «Маладосць» выдатна папулярны ў маладых пісьменнікаў.

— Якім для вас уяўляецца сучасны літаратурны герой?

— Сумленны чалавек. Паняцце сумленнасці цяпер знікае. Цягам часу сутнасць героя ў літаратуры не змяняецца, мяняюцца толькі абставіны вакол яго. Напрыклад, пры стварэнні гістарычнага твора аўтары павінны вывучыць час, у якім гэты герой існуе, што цяжкавата. Драматургія выйграе перад прозай у тым, што ў прозе аўтар павінен выпісаць вопратку, пітво, ежу на сталі — драматургія абыходзіцца без гэтых дробязяў. Бярэцца экстрэмальная сітуацыя, у якую трапляе герой, таму ён мусіць рабіць выбар. Аснова сюжэта драматургіі — учынак і выбар: ці па шляху добра, ці па шляху зла. І калі ў прозе больш аналізу, то ў драматургіі больш сінтэзу.

— Ці часта вы бераце сітуацыі і вобразы з асабістага жыцця?

— Кожны пісьменнік адштурхоўваецца ад перажытага. Вядома, надаю нешта сваім героям з таго, як сам бачу свет, як стаўлюся да рэлігіі, да грамадства, да носьбітаў агрэсіўных ідэй. Але гэта не значыць, што пішу толькі асабістае. Нейкае падабенства ёсць, але каб поўнасю патрапіць у нейкага знаёмага — такога ў мяне не бывае. Я імкнуся зрабіць героя, у якім угадваўся б тып часу. У гэтым дапамагае досвед.

— Якія задачы ставіце сабе?

— Відаць, неяк словам бараніць вечныя каштоўнасці. Не здраджваць традыцыі і не баяцца эксперыментаў. Пісьменнікі павінны ісці да чытача: у бібліятэкі, музеі, школы, воінскія часці, працоўныя калектывы, бо знізілася цікавасць да чытання наогул, а да беларускага — тым больш. Цяпер у маіх планах — стварыць персанажа, які пасля школы не прачытаў ніводнай кнігі: як ён сябе пачувае, якое ў яго жыццё, якім чынам можна існаваць без літаратуры... Мне падаецца, што не адчуваеш сябе прыналежным да нацыі, калі ты глуханыма да мастацтва і літаратуры. Гэта ўжо не грамадзянін, а чалавек, які проста жыве на пэўнай тэрыторыі.

— А хіба няма ў аддаленасці людзей ад літаратуры віны пісьменніка?

— Усе крыху вінаватыя. Часам бывае, што аўтар замкнуўся на працы за пісьмовым сталом, аддаў рукапіс у друк, а задача папулярываць і прыцягнуць чытача да яго кніжкі аддаецца выдавецтву. Пісьменніку не хапае актыўнасці — недастаткова творчых сустрэч, няма шырокай папулярывацыі ў СМІ, нават сарафаннае радыё не гучыць.

— А ў плане якасці літаратуры?

— Вядома, мы хацелі б, каб кожны дзень з'яўляліся шэдэўры. Але спачатку патрэбна пра гэты твор даведацца. Без цікавасці — нікуды. Як гэта ні крыўдна, мы прыйшлі да часоў Пушкіна, калі выдавалі тыраж 200 а не 2000. Згубілася цікавасць не толькі да чытання, але нават і да паэзіі. Губляецца рамантызм і паэтычнае ўспрыманне свету, прыйшлі на змену эгацэнтрызм і рацыяналізм. Было б добра арганізаваць міжнародныя ці ўсебеларускія фестывалі паэзіі, магчыма, нават не ў Мінску. Кожны год мы бачым, як у розных гарадах людзі ўспрымаюць Дзень пісьменства. Яны цягнуцца да кнігі, таму што туды рэдка прыязджаюць пісьменнікі. А гэта трэба рабіць пастаянна, таму ёсць патрэба ў лакальных, абласных фестывалях. Падобныя мерапрыемствы існуюць, але яны не пастаўлены на агульную дзяржаўную задачу.

— Ці могуць пісьменнікі паўплываць у гэтым сэнсе на чыноўнікаў?

— Як кажуць, мы ў адной лодцы. Нашы прапановы даходзяць, але чамусьці далей няма руху. Не разумею, па якой прычыне.

— Якім вы бачыце статус кнігі цяпер і наступныя некалькі гадоў?

— Я гляджу на ролю кнігі ў будучыні з асцярожным аптымізмам. Статус пісьменніка і статус кнігі зніжаюцца. Не ведаю, чаго чакаць у перспектыве і не бяру на сябе смеласці загадваць далёка. Кніга будзе жыць — я ўпэўнены, бо нараджаецца новае пакаленне, якое праз школу, сям'ю, царкву будзе паважаць і чытаць, няхай і не так актыўна, як некалі. Было б выдатна, каб народ хаця б засвоіў тое, што зроблена за 150 гадоў існавання беларускай літаратуры, у тым ліку ганаруясь месцам, дзе нарадзіўся, і шанаваў тыя куткі Беларусі, адкуль пайшлі выдатныя аўтары. І тады ўся краіна загаворыць пра літаратуру.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Над табой і ў табе — незямны акіян...

Ці можа быць жыццё «захапляльным плаваннем па вялікім возеры паміж астравоў расчыненай душы»? Пра гэта — новы зборнік лірыкі Ігара Пракаповіча «Астравы існасці» (Мінск, Каўчэг, 2018). Аўтар агаіямляе ўласны космас з возерам, а найбольш істотнае ў жыцці — з выспамі. Іх — чатыры: менавіта столькі ў зборніку тэматычных раздзелаў. Пачнём вандроўку! Высаджваемся на самым вялікім па маштабе і ідэйнай напоўненасці — «**Востраве зачараванай Айчыны**».

На што адразу звяртаеш увагу — гэта постмадэрнасць. Адсылкі літаральна наскрозь «прашываюць» раздзел. Спачатку аўтар «пасылае» чытача ў Сочы, але пакуль той яшчэ і кроку не паспеў зрабіць па сочинскім узмор'і ды апаласнуць у марскіх хвалях дарожны пыл, вяртае назад, на радзіму:

...Не, лепш няўтульнае надвор'е
І гэты чортавы настрой.
...Бывай жа, сочинскае ўзмор'е,
Я не сустраўся з табой...

І праўда, нашто тыя «прагрэтыя пяскі» ды бераг, якія пяшчотна «лашчаць хвалі», калі і на Бацькаўшчыне

Сэрцу свабодна на вольным прасторы,
Бо тут жыве Бог!

(Яшчэ Уладзімір Караткевіч калісьці прыкмеціў, што «*На Беларусі Бог жыве*» — і не памыліўся...)

Што ж, не паехалі ў Сочы — у Парыжы і пагатоў рабіць няма чаго. У супрацьвагу Леаніду Дранько-Майсюку, які, добра такі павандраваўшы па сталіцы Францыі, выдаў кнігу вершаў і эсэ «Стомленасць Парыжам», Ігар Пракаповіч у назве твора ўпэўнена і безапеляцыйна заяўляе: «*Не стамлюся Парыжам!*». Не будзе нагоды...

Нашто мне бадзяцца
ў налях Елісейскіх.

Я лепей на Нарачы
стану на вуду

Лавіць апантана
русалак тутэйшых.

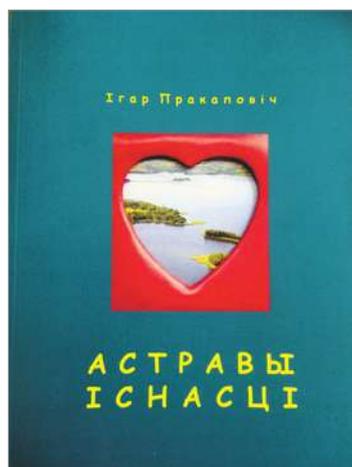
Я лепей наш месяц,
лысаты, вусаты,

Закіну на неба
ў сузор'е Лукана.

Няхай ён вісіць
ля страхі каля хаты

І не спакушае
жаданнем нірваны...

«Балада» наўпрост адсылае да верша Максіма Багдановіча («*Як Базыль у паходзе канаў / Усё старонку сваю памянаў*»):

Гаварыла радня Базылю:
«Не хадзі ты, Базыль, на вайну»...

Ён, праўда, не «забівае» лірычнага героя, але няцяжка здагадацца пра магчымы трагічны фінал, слухаючы адказ Базыля:

«...Вось таму і пайду ваяваць,
Каб чужынцам Зямлю не аддаць...»

Гаварыла радня Базылю,
Ды Базыль не паслухаў радню...

Імя героя, і сюжэт, і тэма, і нават рытм — усё з лірычнага «поля» М. Багдановіча. Ці выпадае гэта? Бывае, калі доўга «настроіваешся» на пэўнага чалавека, пачынаеш «чуць» яго думкі і на адлегласці разумець настрой — гэтаксама і з творчасцю. Таму вобраз адзін (Базыль), а яго аўтары-стваральнікі — два пазыты з розных стагоддзяў (пазальнейным існаваннем чалавека, у Божым валадарстве нібыта няма часу...). «Санет», які пачынаецца са слова «сярод», — таксама адсылка да «Санета» М. Багдановіча: «Сярод пяскаў егіпецкай зямлі...» І тэма тая ж: патрыятычная.

На «востраве» — спрэс беларускія назвы (акрамя згаданых ужо Сочы з Парыжам): Манькавічы, Шынаўшчына, Баторына, Шыкавічы, Рымкі, Паставы, край Нарачанскі, рэкі Дзісна і Караліноўка. Гэта не проста населеныя пункты на мапе Віцебшчыны, але мясціны, да якіх «прырасла» душа паэта, зніталася з імі на векі вечныя. Сіла, што робіць іх непарыўным цэлым, — наймацнейшая ў Сусвеце энергія — любоў. Ідэя бясконца пераарджэнняў, калі кожны раз вяртаешся да любай зямлі, увасоблена ў вершы «***Паляціць душа птушкай белаю...»:

Мы далёка ляцім і вяртаемся,
Бо нам дома шытшына смачнейшая.
Паміраем і зноў нараджаемся,
З кожным разам да сонца бліжэйшыя.

А цяпер, пагрэўшыся пад сонцам зачараванай Айчыны, адчальваем... на «**Востраве расчыненай душы**».

І... трапляем у свет тонкай лірыкі, напоўненай адметнымі метафарамі і вобразамі, на хвалю філасофскіх роздумаў паэта. Вось яна, экзистэнцыя аўтара:

Раніца
льецца ў акно
колерам
незразумелае фарбы.
Выкідыш-дзень
роспачна плача дажджом.
Жыць давядзецца,
сціснуўшы вусны ўпарта.
І спадзявацца,
што дзесці ў дажджах
затрымалася
смерць...

Таксама да тэмы і простыя словы аб звычайных рэчах (верш «***У вячэрнім палоне святла»)... Атрымалася пранізліва, шчымыліва. Не сумняваюся: такое адчуваў кожны ў хвіліну самоты, задумаўшыся над тым, што ёсць быццё:

...Зямля — быццам шар,
а стаіш — на краі:
над табой і ў табе
незямны акіян...

Чалавек — цэлы сусвет, мікракосмас. Са сваімі планетами, цэнтрамі прыцягнення, палюсамі (светлым і цёмным). Але ж ён існуе не сам па сабе, а ў судакрананні з іншымі сусветамі. У прасторы, шчыльна населенай імі. Таму і ёсць адзінота (а інакш бы гэты стан быў нормай існавання і не выклікаў жадання яго пазбавіцца). Так, хутчэй можна адчуць сябе самотным у натоўпе, чым на прыродзе: у полі альбо лесе...

...поўня плыла, як у лёдзе,
Між зорак дрыготка-халодных
З нустэчай сваёю ў згодзе
Без блізкіх, каханых і родных.

А нехта не мог адагрэцца
Ля печкі, дзе дровы палалі.
Бо холад ахутваў сэрца,
Бо сэрца нідзе не чакалі...

Вось у чым соль жыцця... Чалавек, калі ўжо нарадзіўся тут, «закінуты» сюды, у гэты свет, нейкай найвышэйшай сілай, вымушаны жыць у пастаянным зманганні — з холадам, голадам, хваробамі і шмат чым яшчэ. І кім ён будзе: пераможцам ці

пераможаным — Сусвету абыякава...

На «востраве» можна сустрэць сяброў, якія ўжо адышлі (вершы «Развітанне» з прывітаннем Алесю Касцено і «Памяці сябра»). Аўтар шмат думае аб смерці і, мажліва, менавіта яе непазбежнасць прыспешвае спазнаць усе адценні пачуццяў...

У марзьянцы міргаючых зор і планет,
На мяжы двух сусветаў сустраемся мы.
«Ці ёсць іччасце?» — спытаўся калісьці
паэт.

Шчасце ёсць. І яно
на той самай мяжы...

Шукаць шчасце ўслед за паэтам адпраўляемся на «**Востраве світальнай зары**».

Тут пануе восень, «сонца яблык залаты / ў небе выспеў...». Светлая мара, з якой чамусьці трэба развітацца, дажджы; дым, што плыве з комінаў у нябёсы, маразы, якія надыходзяць... Душа сцішылася ў чаканні іншай... Але ўсё часова...

У прасторы, дзе сцелецца шлох травы,
Дзе, пульсуючы, сок ажыўляе кару,
Дзе з малітвай вяртанню ляціць журавы,
Я запальваю ціхай надзеі зару.

З надзеяй і адпльваем на «**Востраве шчылівай пшычоты**».

Можа быць, тут лірычнага героя чакае каханая? Якую наваражыў... месяц, напручыў шчасце «жоўтым святлом»... «І пачуццёвы шквал / нясе... у каханне...»

Але чалавек — адзін... Блізкія душы, сябры і каханых — толькі часовыя спадарожнікі. Лірычны герой асуджаны штотым вяртацца да сябе самога, на сваю выспу ў ледзяным касмічным акіяне пад назвай жыцця:

Я ішоў да цябе цераз цэрні і золь.
Ды іляхі завялі на заснежаны пляч,
Дзе нікога няма — толькі роспач і боль.

Настрой, які пануе на «выспе», як на гэтай, так і на папярэдніх, — мінорны. Але... не хочацца іх пакідаць, бо ўсё тут сваё, роднае, знаёмае. Туманы і блакіт нябёсаў, вогнішча, цень анёла, старадаўнія сядзібы. Наша рэчаіснасць...

І ў ёй варта жыць, змагацца, імкнуцца спазнаць шчасце і каханне, а таксама бяскрайні акіян касмічнай прасторы ды выпачкі цяпла, якія сустракаюцца па дарозе гэтай самотнай вандроўкі, — такое крэда лірычнага героя, адлюстраванае ў вершах. І ён проста мусіць знайсці тое, што шукае, бо дарога, якую ідзеш, часта і ёсць адказ на пытанне.

Яна БУДОВІЧ

ДЛЯ ЛЮДЗЕЙ І ПРА ЛЮДЗЕЙ

Для каго сёння пішуць пісьменнікі? Дзеля чаго? Дзеля цаца, намагаюцца ўхапіць Бога за бараду ці хаця б патрапіць пальцам у неба. Адарваная ад рэальнасці, іх творы ўтвараюць, дакладней, пашыраюць і без таго велічэзную прорву непаразумення з соцыумам, падкрэсліваюць асабістую выбранасць, багемнасць і пераўзыходжанне ўласнага эга над усім астатнім. Яны забываюць ці забылі, што кніга павінна адлюстроўваць жыццё і лёсы людзей і пісацца ў першую чаргу для тых самых людзей, а не дзеля таго, каб здзівіць ці пацешыць самога сябе, маўляў, во як я магу, а яшчэ і так, і гэтак...

Таму, калі пачаў чытаць новую кнігу Уладзіміра Гаўрыловіча «Палешукі», выдадзеную КПУП «Калор» горада Мазыра ў мінулым годзе, быў прыемна ўражаны: напісана для людзей і пра людзей. Між іншым, гэта трылогія, змешчаная ў адной кнізе.

Першы раман, які называецца «Забранае шчасце», распавядае пра падзеі часоў калектывізацыі ў вясковых мясцінах Палесся непадалёк ад украінскай мяжы. Аўтар з вялікай любоўю апісвае прыроду роднага краю, з пашанай дзеліцца назіраннямі за працай вясцоўцаў. Асабліва ўдала выйшлі сцэны, датычныя касьбы ў самым пачатку твора, якія, думаю, маюць неблагія шанцы неўзабаве стаць класічнымі. Адчуваецца, што сваіх герояў аўтар любіць блізка, нават адмоўна. Будзе ці, хутчэй, пляце сюжэт вакол дзвюх закаханых пар, якія трапляюць волюю часу ў мясарубку той «волі», што прынеслі з сабой саветы. Тыповыя абставіны, датычныя ненаеднай машыны смерці, Уладзімір Гаўрыловіч усё ж падае па-свойму, хоць падрыхтаваны чытач знойдзе падабенства з імі ў «Людзях на балоце» Мележа, «Мужыках і бабах» Мажаева, «Любавіных» Шукшына, «Стагоддзі Якава» У. Ліса. І гэта нядарна. Дрэнна тое, што працэс калектывізацыі праходзіць па аднолькавых сцэнарах па ўсіх кутках былога Савецкага Саюза, калі

сапраўдных гаспадароў, якія ўмелі і любілі працаваць, знішчалі і аб'яўлялі ворагамі народа, а лайдакоў, абібокаў і п'яніц прызначалі іх спадчынікамі. Калі ворагі назначалі проста за тое, што некаму не спадабалася, як ты зірнуў на таго або іншага нібыта прадстаўніка ўлады, альбо суседа, альбо менш шчаслівага абранніка адной на дваіх дзяўчыны. Ну і дзяцей ворагаў народа таксама не шкадавалі. Як сказаў адзін з персанажаў рамана «Забранае шчасце» следчы Калатовіч (з цёмным мінулым, між іншым, уваходзіў па малалецтве ў банду і здаў яе з-за ўласнай боязі), дзеці нічым не адрозніваюцца ад сваіх бацькоў, таму павінны быць знішчаны следам за імі. Падабныя следчыя, атрымаўшы ўладу, больш за ўсіх шчыравалі ў вынішчэнні чалавечай годнасці, бо самі яе ніколі не мелі.

Зразумела, што «мясарубка» калектывізацыі не пашкадавала галоўных герояў. З дзвюх пар засталася адна, па адным чалавеку з кожнай.

Найбольшая адметнасць рамана, нават смак — яго мова. Мова, на якой размаўляюць героі, жывая, сапраўдная, не такая, як амаль ва ўсіх сённяшніх творах, здаецца, нібыта перакладных. І ў гэтым яго сіла.

Аднак... Наступны раман трылогіі «Палешукі», які даў назву і, уласна, самой трылогіі, ужо не ўспрымаецца такім крутым, як першы. Падзеі адбываюцца напярэдадні Другой сусветнай вайны і на пачатку яе. Аўтар расказвае пра шчаслівае калгаснае жыццё, ды за шчасце палешукі лічаць маладую крапіву — з яе гатуюць ежу, бо больш няма з чаго. Вайна ж вярнула да родных палаткаў пацярпелых ад савецкай улады, якія помсцяць жыхарам за свае крыўды крывёй і знішчэннем. І зноў галоўныя героі ў эпіцэнтры гульні жыцця са смерцю, што заканчваецца, у рэшце рэшт, нічыём.

Непаўторнасць паляшукі мовы аўтар тут захаваў, але сам раман падаецца такім жа недапечаным, як партызанскі хлеб: адчуваецца, што ствараўся ён цяжка. І калі ў першым рамане верыш кожнаму слову, то ў другім ужо веры той няма. Бо і пісьменнік, хоць і вядзе рэй, здаецца, вагаецца, сумняваецца. На жаль.

Трэці раман пад назвай «Тут твае карані» і да буйной формы не дасягае як па аб'ёме, так і па змесце. Гэта хутчэй апаўданне, напісанае, каб завяршыць усе сюжэтныя лініі і назаўжды адасобіцца ад твора, які ўжо надакучыў, ці адмыслова напісаны кавалак да папярэдніх дзеля ўдзелу ў конкурсе. Знікла ў ім і мова, якая з'яўлялася неацэнным багаццем, даказваючы той факт, што сучаснасць (а падзеі апошняй часткі «Палешукі» адбываюцца ў пачатку дваццаці першага стагоддзя) забівае ўсё сапраўднае і жывое, бо светам кіруюць фарматы, у якіх няма месца тым з'явам, якія маюць хоць каліва індывідуальнасці. А шкада. У трэцяй частцы аўтар мог бы разгарнуцца на ўсю моц свайго таленту, калі б папрацаваў больш грунтоўна.

Такім чынам, мушу падсумаваць наступнае: Уладзімір Гаўрыловіч — добры пісьменнік, таленавіты, пра што сведчыць першы раман трылогіі. Але пры раскрыцці тэм падобнага кірунку твораў мусіць напісаць працяг не горшы за папярэдні твор.

Мікола АДАМ

Янка КАЛІНОЎСКІ

наша жыццё — бясконцае лета
бязглюдае, як гэты
тыпу твор паэзіі
выходзіш у калідор
глынуць крыху наветра
і блукаеш у нязведаных нетрах
уласных забруджаных думак
атрымліваеш асалоду ад суму
атрымліваеш дзясяткі два лайкаў
штосьці не пішацца хайку
і не пампуецца гранж.

раўнавага
яна не ловіцца ў радкі
не дае пра сябе напісаць
бо тады ўсе спазнаюць таямніцу
раўнавагі

і больш не будуць яе шукаць
на ружовым світанку
ці бурштынавым захадзе
не будуць дыхаць ёю
гледзячы на зімовае застылае мора
і спрабуючы сфатаграфавачь птушак
у палёце

гайкі не будуць адчуваць яе дотык
кранаючы пальцамі далонь,
стоячы ў натоўпе на эскалатары.
знікне няўлоўны позірк раўнавагі

у бяжэй шыбіне вагона метро,
калі адрываеш вочы ад кнігі
каб не прапусціць сваю станцыю.
яна не будзе недасягальнай.
калі людзі спазнаюць раўнавагу,
свет застыгне ў статычнасці
і не будзе бурлівых хваляў
што будзьяць зімовае мора
рухавых птушак

якіх цяжка злавіць на здымку
не будзе радасці
калі пальцы
пераплятуцца да таго
як вы сыдзеце з эскалатара
не будзе прапушчанай станцыі
калі говард лаўкрафт
заханіў цябе міфамі ктулху.
не, не знойдзе прытулку
раўнавага ў маіх радках
бо сама яе часта губляю
я дапішу гэты радок
і нарэшце выйду з вагона
бо мая станцыя даўно прапушчана.

Дастала

вы, тыя, што наракаеце
на дэпрэсіўнасць нечых там вершаў
вам не даспадобы калі на першы
план выходзіць праўдзівае

пачуццяў?
вы так прагнеце яскравага шчасця
а самі ноччу ў роспачы
плачаце!
і верыце ў ілюзорную радасць
вышукваючы яе ў паэзіі
якая каранямі ўзраста на пакутах!
а вы хочаце прыхаваць яе ў куце
не заўважаючы каштоўнасць прагнення
што туліцца ў імгненых радках
бо калі ты пішаеш
калі аналізуеш
то ў вачах
ужо не безнадзейнасць
а надзея і смага па творчасці
што каранямі ўзраста на пакутах
і не схаваць яе ніколі ў куце!
не затуліць уяўнай яскравасцю
радасць (сапраўдная поўная радасць) —
адчуваць!

хай сабе і нешта балючае
але як казалі з дзяцінства
баліць — то жывеш!
шукаючы адзінства
са сваімі пачуццямі
не наракайце на дэпрэсіўнасць нечых
там вершаў
дэпрэсіўнасць — у вашых думках
у першую чаргу...

Твая біпалярка любіць цябе

захапляем абстрактным мастацтвам
біпалярныя ідыёты-вар'яты
палёты думак нічога не вартых
вартых хіба дзясяткаў двух лайкаў
уяўляем, мы майстры, а насамрэч мы
слухаем гранж, пачытваем хайку
і, здаецца, нам належыць сусвет
хаця гэта мы належым сусвету

Эдуард ДУБЯНЕЦКІ

І надзеі знікаюць паціху
дзесь высока паміж чорных хмар.
О душа, не паддайся ты ліху,
што спаліць можа сад дзіўных мар.

Восень, восень... Дай сэрыу спакою,
сум ты мой задарма забяры;
хай трывогі спываюць ракою.
Мы не ворагі, восень, — сябры!

Мо лепей не вяртацца ў памяці стары
сад,
бо
там бильнягом няспраўджаных надзей
усё зарасло...

Мо й лепей...

Толькі не вяртацца
не магу,
бо там,
дзіўным сне.

на сцэжках жарсці і любові,
калісьці звездаў я
і шчасце, і бяда.

Нязбытнае

дакрануцца да неба
не рукамі — душой.
з часу тлумнага выйсці —
звездаць шчасце й спакой.

белым воблачкам знікнуць
па-над морам, ці там
стаць ракою нябеснай,
ці з анёлам у храм
увайсці... дакрануцца
й растварыцца, але
можа быць так у мроях
залацістых ці ў сне —
у нязбытным маім
дзіўным сне.

Пакідаем мінуламу частку сябе,
і сучаснасці — зноў пакідаем.

А прышласці
колькі пакінем,
на ічасце ці гора,
не знаём...

на ціхім гасцінцы сустрэну цябе
бы птушкі памкнуцца бязгучныя словы
насустрэч памкнуцца каб нешта
сказаць
ды спыніць іх прывід твайго недаверу
і мы пройдзем міма
ледзь бачны твой след
вось-вось ужо знікне ў абдымках тумана
а думка рванецца памкнецца наўслед
захоча спыніць цябе
ды разаб'ецца
аб сценку твайго ледзянога маўчання

Восеньскі раманс

Восень, восень... Паўсюль — адцвітанне,
заміранне й знікненне вакол.
Сумна ў парках, садах, і маўчанне
ахінае і неба, і дол.

Валяціна ГІРУЦЬ-РУСАКЕВІЧ

кожны азораны —
Шчасце!
Сэрца да сэрца
імкнецца даверліва —
Шчасце!
Іду па жыцці
з дабрынёю
і вераю ў шчасце.

Да 500-годдзя
беларускага
кнігадрукавання

Паўтысячы гадоў...
А колькі змен-вятроў

Прамчала над Дзвіной
і Палатою...

Паўтысячы гадоў...
Мы ж сёння ўспомнім зноў
І ўславім Слова нашае
святное.

Не рвецца часу ніць,
Што, бы струна, звніць
І звязвае падзеі ўсіх
стагоддзяў.

Не рвецца часу ніць,
І Слова не гарыць,
Не тоне — праз вякі да нас
даходзіць.

І ўжо сягоння нам,
Нашчадкамі іх, — сынам
Зямелькі Беларускае
найлюбай

Захоўваць гэты скарб
І прымнажаці, каб
Святное Слова не аддаць
на згубу.

Таму за годам год,
Каб зберагчы яго,
Ідзе па Беларусі наша
Слова.

І ўслаўляем іх,
Асетнікаў усіх
І першадрукароў,
і маці-мову!

Дзякуй, Божа

За кожную жыцця хвіліну —
Дзякуй, Божа.
За ўсё, што маю і пакіну —
Дзякуй, Божа.
За першы ўздых у гэтым
свеце —

Дзякуй, Божа.
За сонейка, і дождж, і вецер —
Дзякуй, Божа.
За тое, надзяліў што
Словам —

Дзякуй, Божа.
За родную зямельку й мову —
Дзякуй, Божа.
За шчасце на зямлі жыць
гэтай —

Дзякуй, Божа.
Любоўю што Тваёй сагрэта —
Дзякуй, Божа.

Хтосьці Парыжам
зачараваны,
Іншы — красую заакіянай.
Я ж — усёй душой, усім
сэрцам аддана
Роднай старонцы
непараўнальнай.

Кацярына ЯНЧОЎСКАЯ

«Дзе мы і хто мы?»
Басанож ідзём па уласных жаданнях,
Спрачаемся з лёсам,
Сустрэкаемся з таямніцай,
Ізноў: перад белым палатном...

Часцінка светабудовы

Кропля на далоні тваёй —
Успамін дажджавы,
Часцінка светабудовы,
Ахоўвае цябе і мяне
Ад мітусні...
На далоні тваёй — празрыстая
настальгія.

Бясконцасць

Няма зменлівага надвор'я
На Месяцы,
Ані згушчаных хмар,
Ані дажджоў ці засух.

Без зімы, вясны, лета і восені.
Аднастайнасць.
Адзінокая самастойнасць.
Якія яны, жыхары горада Трывеж?
Ты ведаеш?
Мастак стварыў разнастайнасць,
Зменлівую неаб'якавасць.

Позірк

Твой партрэт — у кроплях сну,
у кожнай кропельцы — вясёлкавыя
падарожжы,
Твае — касмічныя — прадбачанні,
Каналы Марса, берагі Трывежскага
возера,
Даліна Платонія, скалы і
(не)тутэйшыя жыхары.

Нябесныя бегі — зноў у тваім
позірку —
Праз прастору і час — кроплі над
безданню...

Паміж небам і зямлёй...

Язэпу Драздовічу

У краіне хвойнікавых пальм...

Бяздомны,
Сярод планетаў Сонечнай сістэмы,
Мастак-вандроўнік,
Па Беларусі пехатой,
Ад горада да вёскі,
А родныя мясціны —
Сярод планетаў Сонечнай сістэмы.
Сатурн, Венера, Марс:
Касмічныя пейзажы,
Што вабяць невядомасцю свай...
З надзеяй на гармонію Сусвету,
Тваё жыццё — як зорная тканіна
У краіне хвойнікавых пальм.

Нязведанае

Наступны дзень:
узбярэжжа нязведанага:

Чаму гэты сабака так упадабаў прыступкі нашага пад'езду — невядома. Ён з'явіўся тут пару тыдняў таму і быў яўна нічыйны, без ашыйніка, самай што ні на ёсць дваровай пароды. Пачатак яго роду, па ўсім відаць, калісьці паклала нейкая аўчарка. А цяпер гэта жоўтакарычневый звер з вялікімі павіслымі вушамі. Жыхары нашага пад'езду прызвычайлі ўжо да загадкава-спагаднага, амаль чалавечага выразу ягонае мысы. Паводзіў ён сябе на дзіва мірна. Зазіраў у вочы мінакам, але без нахабства і канькання. Часам яму хто-небудзь выносіў недаедкі, і ў знак падзякі ён абгаўкваў чужых. Сабака зусім асвойтаўся каля нашага пад'езду, як каля ўласнага дому.

Часам праводзіў каго з нас ад магазіна да дому, тактоўна спыняўся перад дзвярыма пад'езду, паказваў, што, аднак, ведае сваё месца. Мне часам здавалася: ён штосьці мне нагадвае...

Але апошнім часам сабаку не было відаць. Аднаго разу суседка, што сустрэлася каля пад'езду, радасна паведала: — Заўчора тут былі сабачнікі, магчыма, яны нарэшце забралі гэтую жывёлу, — яна выразна кінула на пусты ганак пад'езду, — а то панадзіўся тут, звер гэты! Яшчэ каго пакусае!..

Суседка чамусці незалюбіла нашага гасця і часта праганяла яго з ганку.

...Я зразумела, пра што гэта яна. Вечарам, калі клалася спаць, я нарэшце ўспомніла...

...Канец 80-х — пачатак дзевяностых. Халодныя, пустыя і брудныя вуліцы, у магазінах паўсюдна чэргі, на усё — талоны. Пустыя прылаўкі магазінаў, не хапае грошай, каб штосьці купіць, нават калі ёсць гэтыя талоны. Ды і цябе самога

могуць прыстукнуць у цёмным завулку.

Незразумела, што з намі ўсімі будзе заўтра, ды і твая ўласная будучыня — незразумелая і змрочная.

Тыя часы называлі па-рознаму: спачатку — «перабудова» з надзеяй на будучае, потым — «ліхія дзевяностыя». Для іншых — «блуканне над безданню ў жыцце», для некаторых — «гуманітарная катастрофа»...

Але самае цікавае, што часам у гэтым «цёмным царстве» раптоўна немаведама адкуль узнікала адчуванне такога святла... Бог яшчэ не зусім забыўся на гэтую грэшную зямлю.

...Халодны ветраны кастрычніцкі дзень. На аўтобусным прыпынку пустой вуліцы на ўскраіне горада немагчыма схвацаць ад рэзкага ветру, бо акрамя невыразнай шылды на слупе і паламанай лаўкі тут больш нічога няма.

Вецер ганяе смецце, шматкі газет. Аўтобуса даўно няма. Людзі на прыпынку хутаюцца ва ўласны каўнер, не прыкметна хаваюцца адзін за аднаго.

Раптам увагу ўсіх прыцягнула незвычайнае відовішча. Немаведама адкуль з'явілася дзіўная кампанія: два схуднелыя дварнякі, прычым адзін нешта трымаў у зубах.

Калі яны наблізіліся, я ўбачыла, што было ў зубах у сабакі. ...Маленькае кацяня, пару тыдняў ад нараджэння: вачаняты толькі прарэзаліся.

Сабака, што нёс яго, падышоў да лаўкі, асцярожна паклаў кацяня, аблізнуў.

Галава сям'і прылёт трохі паводдаль, пазіраючы на ўсіх скоса. «Маці» ж пачала абыходзіць людзей, тыцкаючыся носам у іх нішчымныя пуставатыя сумкі, кайстры, авоські, красамоўна зазіраючы ў вочы дварымі каштанавымі вачыма, пасля вярнулася да лаўкі, на якой курчыўся пад халодным ветрам малы пухнаты камячок. Сабака-маці нібы хацела штосьці сказаць людям, нешта накшталт: «Прабачце, што звяртаюся да вас... Самі

ЗГРАЯ

мы не мясцовыя... Падайце на прамілы Бог дзіцяці на пражытак!».

Наўрад ці гэтыя жывёлы паводзілі б сябе так дзёрзка, калі б з імі не было малога. Людзі ў той час не надта зычліва абыходзіліся нават з падобнымі да сябе, бо часам і самім не было чаго есці. З бадзяжымі сабакамі тады не надта цырымоніліся. Нават добрамылівы бабулькі, што звычайна прыкормлівалі цэлыя зграі ля сваіх пад'ездаў, — і тыя зрабіліся абыякавымі, буркатлівымі і пакідалі сваіх гадванцаў на волю лёсу.

Але зараз дварнякі на прыпынку нібы лавілі нешта ў вачах людзей. «Маці» час ад часу вярталася да лаўкі, дзе ляжала скурчанае ад холаду кацяня. А людзі адварочваліся, вочы іх былі вільготныя — мабыць, ад халоднага восеньскага ветру. І восеньскі вецер шкамутаў іх пустыя авоські, як пажухлае лісце.

Немалады мужчына пашукаў у кішэні, знайшоў між тытунёвых крошак скібку хлеба, кінуў сабаку. «Маці» асцярожна ўзяла гэты кавалак у зубы і панесла да лаўкі, паклала перад кацянем. «Сям'я» пачала есці, асцярожна адштурхоўваючы адзін аднаго мысамі. Адкусвалі па чарзе, так сказаць, па субардынацыі, час ад часу падштурхоўваючы акраец кацяняці.

Людзі на прыпынку крадком назіралі за імі, робячы выгляд, што ўсё гэта іх не датычыцца. Сабака, трохі пад'еўшы, паранейшаму заставаўся на прыпынку. Бо ў зграі, — няважна, чыёй: чалавечай ці сабачай — заўсёды больш спакойна і ўтульна: побач жывая істота, што выпраменьвае цяпло цела сваім і дыханнем, да таго ж можна схвацаць ад ветру за чужой спінай. Зграя — яна і ёсць зграя. Хоць чым, ды дапаможа.

«Ну вось, — скажа нейкі чытач, — зноў тут нам спрабуюць расказаць чарговую калядную казку. Зараз мы даведаемся, што ля прыпынку спыніўся круты мерс, з яго выйшаў алгарх у дублёнцы з аўстралійскай малпы, убачыў малое змерзлае кацяня, схпіў яго, захінуў у

шалік і павёз у шыкоўны палац пад Мінскам, каб зрабіць падарунак сваёй прыгожай сяброўцы»...

Аднак ніякія мерсы да прыпынку не пад'язджалі.

І твары людзей на прамерзлым прыпынку былі па-ранейшаму непранікальныя.

Нарэшце пад'ехаў доўгачаканы аўтобус. З іржавым рыпеннем расчыніліся яго зашмальцаваныя дзверы, з бразгатам грукнулі пры гэтым аб корпус аўтобуса.

Немаладая жанчына, што стаяла непадалёк ад лаўкі, зрабіла два крокі да аўтобуса, ды раптам запаволілася. Вочы яе блішчэлі. Яна глыбока ўздыхнула, нека дзіўна ўзмахнула рукою, нібы нешта абсекла («А, дзе наша не прападала!»), рашуча ступіла да лаўкі, схпіла кацяня, засунула сабе за пазуху і ў апошні момант кінулася да дзвярэй, што ўжо зачыняліся. Аўтобус, трохі падобны да планеталёту «Кін-дза-дза», з жалезным бразгатам зрушыў з месца і цяжка пакаціў па пыльнай вуліцы, брынкаючы ўсімі сваімі дэталямі. Праз пару хвілін ён ужо знік за найбліжэйшым паваротам.

Сабакі ляжалі каля лавы на прыпынку і, здаецца, назіралі за ўсім гэтым спакойна. Але ў вачах «маці» было нешта накішталт (а можа, мне здалося?) усмешкі. Затым яны ўсталі і спакойна патрусілі прэч. Мяркуючы па ўсім, «бацькі» былі спакойныя за лёс малога. Нездарма ж інстынкт падказваў ім, што зграя заўжды дапаможа.

А мне тады раптам здалося: аднекуль праз адтуліны між аблокаў ліецца нябачнае святло і ўсё паветра проста насычана гэтым святлом. Хаця на самай справе пачынаўся дробны восеньскі дождж і неба было зацягнута шэрымі хмарами.

Што гэта было за святло, адкуль?

Але доўга яшчэ не пакідала пачуццё, што тады з рыпеннем расчыніліся не ржавыя дзверы аўтобуса, а ўпершыню за многія гады расчыніліся дзверцы ў самым маім сэрцы...

СВЕЦКАЕ ЖЫЦЦЁ

Яны ўзнікаюць там, дзе і павінны: на маленькіх пятакках, пляцоўках, скрыжаваннях вуліц, на газонах, пад сценамі магазінаў — гэтыя малыя стыхійныя мікрабазары ў мікрараёнах. І што з імі ні рабілі, як ні змагаліся — з дапамогай міліцыі і нават АМАПу, — яны ўсё адно вярталіся на «прыгрэтыя месцы» па нейкіх няўмольных законах прыроды, не зважаючы на ўсе нягоды, рызыку, непагадзь, няўтульнасць, на скупасць пакупнікоў, грашовыя рэформы, на дробных рэкеціраў і проста хуліганаў, канкурэнцыю з боку «лятухы галандцаў» (так называлі палаткі з заморскай садавінай-гароднінай). Але нягледзячы на перашкоды, усё ж выстаялі гэтыя пучкі радыскі, цыбулі, жменькі гароху, кошыкі яблыкаў, слоікі капусты, місы грыбоў і — галоўнае — раскошныя суквецці півоняў, астраў, гваздзікоў і розных-усялячкіх безназоўных, ды не меней прыгожых кветак, якія цудоўнымі фарбамі аздаблялі гэтыя базарчыкі на скрыжаваннях нашых вуліц.

І калі мне на вочы трапляліся гэтыя неўміручыя гарадскія базары з нязменнымі бабулькамі і дзядкамі, часам прыходзіла думка: а ці вартае гэтае іх сядзенне гадзінамі ў сцюжу і дождж той няшчаснай прададзенай жменькі агрэсту ці місы грыбоў? Ці вартае гэтае дбанне таго часу і сіл: адолець дарогу з дому сюды — і назад з вялікімі кошыкамі. Ці хопіць гэтых капеек даехаць дахаты гэтаму вось дзядку, які прадаў слоік з кваша-

най капустай? Ці вось гэтай старой, якая прадала некалькі кветак за ўвесь дзень?

Хаця гэтым двум хлапчукам, што завіталі на базарчык, каб прадаць грушы-напаўдзічкі з нічыйнага саду, можа, і хопіць на марожанае ці білеты ў кіно. Нават калі ніхто не купіць — з'ядуць самі, не бяды.

І ўсё ж... Здаецца, мне ўдалася разгадаць таямніцу гэтых гарадскіх базарчыкаў з дапамогай... місці гароху.

Аднаго разу зайшла на базар купіць гарошку. Бачу — стаіць сабе міска з гарохам на пустой драўлянай скрыні. Пытаюся ў бабулі, што сядзіць побач:

— Колькі каштуе?

— Не ведаю, не маё. Гаспадар некуды адышоў.

Я агледзелася. Папыталася ў немаладога мужчыны, які стаяў непадалёк: — Ці не ваш то гарох?

— Не... — адмахнуўся ён, нават не глянуўшы на мяне.

— Не ваш? — спыталася ў жанчыны непадалёк.

— Не, — тая паціснула плячыма і спыталася ў суседкі: — Чый гарох, не ведаеш?

Жанчыны пачалі прыгадваць: хто ж гэта яшчэ нядаўна сядзеў тут з гэтым гарохам?

Як мне давалося не раз пераканацца, усе, хто гандлюе на гэтых мікрабазарчыках, вельмі добра ведаюць адно аднаго, але ж купцы яны не надта хвацкія. Гэта табе не «бізнесоўцы» з Камароўкі ці з Чэрвенскага рынку: тыя так учэпяцца,

што калі нават выпадкова прыпыніўся ля іхняга прылаўка, з пустымі рукамі не адыдзеш.

Цяпер жа я стаяла на малым базарчыку, аглядаючыся вакол. Было вельмі цікава, ці знойдзецца ўрэшце гаспадар гэтай бездагляднай маёмасці?

А базарчык жыў сваім жыццём, гаманіў...

— А што Наталлі Уладзіміраўны даўно не відаць?

— Здаецца, казалася, што сваякі да яе едуць.

— А на Ніне сёння новая сукенка. Глядзі, якая ганарыстая! Ёй здаецца, на яе ўсе глядзяць...

— ...Мы з ім доўга не маглі знайсці агульнай мовы...

— А гэтая ўсё чакае свайго Пятровіча...

— ...Лепшы сродак ад рэўматызму...

Мне раптам здалося, што я ўжо гэта чула, бачыла раней.

Суполка немаладых людзей. Законы і правілы гэтай суполкі.

І тут раптам прыгадаўся стары французскі фільм.

Шырокая светлая вуліца з кавярняй, побач — столікі на тратуары. Тут звычайна збіраюцца за напарсткамі кілішкам лікёру немаладыя самотныя парыжанкі. З дня ў дзень яны бавяць тут час. Дзеці даўно павырасталі, на старасць у іх засталася невялікая рэнга ці пенсія, ды вось яшчэ сябры, з якімі яны

і могуць дазволіць сабе час ад часу весці гэтае «свецкае жыццё», што ратуе ад самоты, няўтульнасці, пачуцця ўласнай непатрэбнасці.

Акуратненькія, завіттыя, элегантныя бабулькі, дзядкі пры гальштуках гамоняць тут доўгімі вечарамі за адзіным кілішкам.

— А што Анэт сёння не відаць? Летася яна тут, на гэтым месцы сядзела...

— Здаецца, да яе радня прыехала...

— У мадам Жафрэ новая сукенка...

Глядзіце, колькі фанабэрыі. Ёй здаецца, на яе ўсе глядзяць...

— Мы з ёй так і не змаглі паразумецца...

— А гэтая ўсё чакае свайго П'ера...

— Лепшы сродак ад падагры...

Тым часам дзень на нашым базарчыку заканчваўся. Гэтыя дзве маленькія бабулькі — адна — з пучком морквы, другая — са жменькай шчаўя, — відаць, так і паедуць дадому з непрададзенай гароднінай. Хаця, можа, у апошні момант хто-небудзь і купіць у іх усё за чыста сімвалічную плату. Затое пасядзелі з людзьмі, пагаманілі, пабачылі старых знаёмых, пазнаёміліся з новымі. Ды і тая невялікая капейка — усё ж не лішні дадатак да пенсіі.

...А гаспадар місы з гарохам так і не знайшоўся. Відаць, у бурлівай віхуры «свецкага жыцця» ён забыўся на такую дробязь...

РУЖОВА-БЛАКІТНЫЯ ВЕРШЫ

Ці існуе «жаночая паэзія» і ці праўда, што яна абавязкова дрэнная?

Фота: Кастрыця Дробова

Зямля не пляскалая, жыццё не чорна-белае — гэта добра разумеюць усе людзі дваццаць першага стагоддзя. З чорна-белым як-небудзь разабраліся, але большасць усё яшчэ падзяляе сусвет на ружовае і блакітнае, таму існуюць не толькі мужчынскае і жаночае адзенне, але і мужчынскія і жаночыя справы, колеры і іншыя рэчы. Пад гэты падзел трапіла нават літаратура.

Калі ў анатацыі да аповесці «Пад шклянным калпаком» Сільвіі Плат пішуць, што гэты твор быў названы «жаночым варыянтам «Над прорвай у жыццё», не ведаю, ці можна абразіць твор мацней. Рэч не ў тым, што з апавесцю Сэлінджэра нешта не так, а ў тым, што такая характарыстыка ўказвае не толькі на другаснасць, але і абмежаванасць мэтавай аўдыторыі. На кнізе Сэлінджэра ж не напісана, што яна толькі для мужчын. Навошта патрэбны «жаночы варыянт»? І чым, акрамя палавай прыналежнасці галоўнай гераіні, гэты «варыянт» такі «жаночы»? Можна, чытаць пра жанчын цікава толькі жанчынам? А як тады з той жа «Ганнай Карэнінай»? Ці чытаць тое, што напісана жанчынай, цікава толькі жанчынам? Так ці інакш, уяўленне пра жаночую літаратуру ў агульным даволі цьмянае.

Гендарныя пытанні разглядаюцца шмат і паўсюль: ад інтэрнэту да акадэмічнай прасторы. Месца жанчыны ў розных сферах жыцця яшчэ патрабуе пэўнага асэнсавання. Калі ў Мінску праходзіў форум, прысвечаны жанчынам у літаратуры — «Lafette — чытай пра сябе», падчас яго адбыўся паэтычны вечар дзвюх аўтараў — Сабіны Брыло і Югасі Каляды (Яўгеніі Стрыжак), разгарэлася дыскусія наконт больш вузкага паняцця — жаночая паэзія.

Калі ў паэтак спыталі, як яны ставяцца да такога абмежаванага азначэння, яны выказалі амаль палярныя меркаванні.

Сабіна Брыло падзяляе вершы толькі на добрыя і дрэнныя, але лічыць, што гендарныя (або палавыя) аспекты, вопыт існавання і сацыялізацыя ў гэтых межах так ці інакш адбіваюцца на любой творчасці. Яўгенія Стрыжак, наадварот, адказала, што гэндар не з'яўляецца важным для творцы, і на пытанне пра жаночую паэзію заўсёды адказвае з нейкай разгубленасцю і неразуменнем, чаму яно ўвогуле было зададзена. «Я пішу вершы тым, што ў галаве, а не тым, што абазначае маю палавую прыналежнасць». Абедзве паэткі згадвалі, што сутыкаліся з прадузятасцю ў адносінах да сваёй творчасці праз тое, што яны жанчыны. «Чаго толькі не пісалі і не казалі, але пра вершы там было няшмат», — адзначаюць паэткі.

Усё ж такі што такое жаночая паэзія? Пад гэтым азначэннем разумеюць вершы, якія створаны жанчынамі і маюць пэўныя характарыстыкі, а менавіта агульную рэф-

лексійнасць, засяроджанасць на тэме кахання і ўнутраных перажыванняў, эфемерны «жаночы погляд» на сусвет. Што пад ім маецца на ўвазе, выявіць складана, але ён з'яўляецца асноўным зыходным пунктам вылучэння жаночай паэзіі ў асобную катэгорыю. Зноў жа, чаму мужчынскай не існуе — пытанне рытарычнае. (Мужчыны таксама пішуць пра тое ж каханне, але на іх праз гэта нічога не прычэплівае ярлыкоў.)

Здаецца, быццам гэтае ўяўленне пра гендарны падзел паэзіі з'явілася і атрымала распаўсюджанне не так даўно. Сёння «жаночую паэзію» даволі часта асацыіруюць з так званай палазкоўшчынай — па імені Веры Палазковай — сучаснай паэткі, якая стала своеасаблівым феноменам і адыграла вялікую ролю ў вывадзенні паэзіі на больш-менш масавы ўзровень. Яе вершы маюць пэўную стылістыку, якая абумовіла фарміраванне сеткавай паэзіі ў тым выглядзе, у якім яна існуе сёння. Яе найбольш ярскія асаблівасці — тая ж накіраванасць на ўнутраныя перажыванні, вобразы, пабудаваныя на звычайных побытавых рэчах, свабоднае і адкрытае выказванне пачуццяў, зразумелая мова. Найбольш распаўсюджаная рэакцыя на такога кшталту творы — пазнаванне сябе ў лірычных героях, «быццам пра мяне напісана», «западае ў душу». Тэхніка ў такіх вершах — справа другасная, таму жаночая паэзія, акрамя іншага, асацыіруецца з павярхоўнасцю і беднасцю сродкаў выразнасці.

Такой паўстае гэтая дзіўная з'ява сёння. Як устойлівы выраз яна, можа быць, замацавалася і не так даўно, але нельга сказаць, што з'явілася ў інтэрнэце і ў сеткавай паэзіі. Сто гадоў таму Аляксандр Блок адзначаў, што паэтка «*пишет стихи, как бы стоя перед мужчиной, а надо бы — перед Богом*». Нягледзячы на тое, што гэтая фраза была адрасаваная менавіта Ганне Ахматавай, можна сустрэць меркаванне, што яна характарызуе жаночую паэзію ў цэлым. Зразумела, што такія выказванні ў адрас паэтак былі распаўсюджаны і сто гадоў таму, і сёння пачуць вердыкт «жаночая паэзія» і прагноз «выйдзеш замуж — уся паэзія пройдзе» можна і на мінскім паэтычным шоу як ад слухачоў ды «экспертаў», так і ад выкладчыка ва ўніверсітэце.

Застаецца яшчэ раз спытаць у паэтак, што яны пра гэта паняцце думаюць і як да яго ставяцца. На пытанні адказваюць: **Вольга Ганеева** (паэтка, перакладчыца і даследчыца ў галінах лінгвістыкі, філасофіі і гендарных праблем. Мае сем выдадзеных кніг, пераклады з шасці моў), **Дар'я Бялькевіч** (паэтка, арт-менеджар. Уздзельнічала ў розных літаратурных вечарах і фестывалях у Беларусі і Украіне, пераможца двух паэтычных слэмаў. Адна з арганізатараў паэтычных праектаў «ARTJAM», «Рухавік» і «Вершы ВУ КАВА», а таксама імпрэзы «Добрыя дрэнныя вершы»), **Ганна Шакель** (паэтка, студэнтка, удзельніца некалькіх мінскіх паэтычных шоу і вечарын).

— **Як вы ставіцеся да тэрміна «жаночая паэзія»? Ці лічыце яго абразлівым? Што, на ваш погляд, характарызуе гэтае словазлучэнне?**

Вольга: Стаўлюся не вельмі добра. Таму што да тэрміна прымешаная ацэнка: ён пазначае не проста паэзію, напісаную жанчынамі, а паэзію пэўнай тэматыкі і пэўнага «жанру», што абразліва для аўтараў.

Дар'я: Калі разглядаць фармулёўку «жаночая паэзія» проста як «паэзію, напісаную жанчынамі», тут няма нічога абразлівага. То-бок, «мужчынская паэзія» — гэта паэзія, напісаная мужчынамі. Але цяпер часта тэрмін «жаночая паэзія» ўжываецца для апісання вершаў пра каханне, банальных, другасных і нецікавых. Шчыра, мне не падабаецца гэта, таму што, у прынцыпе, існуюць вершы, напісаныя мужчынамі, якія па сваёй якасці

можна аднесці да гэтай катэгорыі. Але з'ява ўсё роўна называецца «жаночай паэзіяй». Гэта крыху крыўдна, але зразумела, таму што такія вершы ўсё ж часцей сустрэкаюцца ў дзяўчат.

Ганна: На маю думку, тэрмін «жаночая паэзія» мае месца быць і абразлівым яго не лічу. Элементарна, ёсць вершы, па якіх зразумела, што іх пісала жанчына. Узяць за прыклад хоць «Мне нравится» Цвятаевай, ды і наогул большасць яе вершаў. Хай сабе завуцца жаночай паэзіяй.

— **Як лічыце, ці адрозніваецца мужчынская паэзія ад жаночай? Калі так, то чаго гэта датычыцца: якасці, выбару тэмы, вобразных сродкаў і г. д.?**

Вольга: Грамадства выходзіць з нас мужчын і жанчын — у нас розныя тыпы выхавання, і соцыум чакае ад нас рознага, гэта не можа не адбівацца на тым, што мы пішам. З іншага боку, вызначыць, мужчынская гэта паэзія ці жаночая, не заўсёды магчыма, бо ёсць універсальныя тэмы і розныя жыццёвыя сітуацыі: так, жанчына магла расці ў спрыяльным для яе грамадстве і адчувае сябе ўпэўнена. А гэта адбіваецца на тым, як яна піша. Але вызначыць пол аўтара часам праблематычна, што я бачу на практыцы, калі даю студэнтам(ткам) заданне па вызначэнні полу аўтара асобных урыўкаў з мастацкай літаратуры.

Дар'я: Калі чытаю верш, не думаю пра тое, хто яго напісаў: жанчына ці мужчына. Для мяне добрая і якасная паэзія адрозніваецца ад дрэннай і някаснай. І тая, і тая можа быць напісана аўтарамі абодвух полаў. Таму складана адназначна адказаць на гэтае пытанне.

Ганна: Вось, дарэчы, з тэрмінам «мужчынская паэзія» я якраз не сутыкалася і не магу акрэсліць яго ў сваёй свядомасці.

— **Ці ўплывае гендарны аспект на ўспрыманне творчасці асобы? Вы асабіста лічыце яго важным?**

Вольга: Так. Гэта важна пры крытычным разглядзе, але ў некаторых выпадках вызначальным можа быць не гэндар, а, скажам, раса або сацыяльнае становішча.

Дар'я: Маё агульнае меркаванне наконт любога мастацтва: варта ўспрымаць творцу без улікаў яго полу, прафесіі, узросту і гэтак далей. Ацэньваць трэба толькі прадукт творчасці.

Ганна: Думаю, сёння гендарны аспект на ўспрыманне творчасці ніяк не ўплывае. Ён можа паўплываць на саму творчасць, але гэта залежыць ад творцы.

— **Ці сутыкаліся з выпадкамі, калі вашу паэзію ацэньвалі з улікам гэндару?**

Вольга: Бывае. Прычым кажуць часам супрацьлеглыя рэчы. Так што ўсё залежыць ад інтэрпрэтацыі, хтось бацьчы у маёй паэзіі нешта мяккае, хтось — наадварот — нешта моцнае і брутальнае.

Дар'я: Так, на жаль, сутыкалася з фразамі накшталт: «Для дзевачкі нармальна пішаш». Лічу такія рэчы несправядлівымі, таму што яўна не ўсе вершы, напісаныя мужчынамі, лепшыя за мае. Яшчэ адзін мой знаёмы калісьці скінуў мне выказванне Максіма Багдановіча пра творы жанчын: «Дамское рукоделье». Не чакала такога ад спадара Багдановіча: удар у самае сэрца. Крыўдна такое чуць, але даказаць і спрачацца з пенай на губах не збіраюся, проста пішу вершы, выступаю з імі. І радуся, калі ў мяне атрымліваецца дастукацца да людзей, зачапіць, натхніць. Як жанчын, так і мужчын.

Ганна: Не сутыкалася. Альбо гэта было для мяне нязначна і я не запамніла такіх выпадкаў.

Некаторыя выказванні абсалютна палярныя, у нечым аўтаркі згодныя паміж сабой, але іх меркаванні сыходзяцца ў адным: не заўсёды можна высветліць, хто напісаў верш, а значыць, з'ява, названая «жаночай паэзіяй» па пэўных характэрыстыках зместу, формы і якасці не мае падставы так называцца.

Сусветная культура прызвычалася ўспрымаць жаночае як нешта слабае — і някаснае, і безабароннае — адразу ў двух сэнсах. Літаратура — адзін з рэальных шляхоў змяніць гэтыя ўяўленні. Але як гэта зрабіць? І ці варта ўвогуле засяроджваць увагу на тым, што ўплывае на ўспрыманне твораў? Зразумела адно: нішто так не парушае стэрэатып пра дрэнную жаночую паэзію, як добрыя вершы, створаныя жанчынамі.

Дар'я СМІРНОВА

Вядзе кніга

Мінск — Бялград: шляхам паразумення

Ужо традыцыйна (наша краіна на працягу амаль дзесяці гадоў бярэ ўдзел у кірмашы) свой стэнд будучы мець і выдавецтвы Рэспублікі Беларусь, дзе прадставяць кніжныя навінкі на беларускай і рускай мовах. Найбольшую цікавасць у сербаў звычайна выклікаюць выданні, прысвечаныя фальклору, гісторыі, мастацтву Беларусі, рэлігійна, а таксама дзіцячая літаратура.

У межах бялградскага кірмашу плануюцца і мерапрыемствы, накіраваныя на папу лярывацыю беларускай літаратуры на Балканах. Апошнім часам былі перакладзены на сербскую мову і выдадзены асобнымі кнігамі ў сербскіх выдавецтвах творы Максіма Багдановіча, Алеся Карлюкевіча, Віктара Кажуры, прэзентацыі якіх пройдуць як на самой выстаўцы, так і ў Бялградскім універсітэце. Плануецца візіт беларускай дэлегацыі ў Нацыянальную бібліятэку Сербіі, сустрэчы з вядомымі сербскімі пісьменнікамі і выдаўцамі, прэзентацыі анталогіі «Пясочны гадзіннік лёсу: Сербская проза XX стагоддзя» і кнігі Драгана Лакічавіча «Посах святога Савы: Легенды», спецыяльных выпускаў беларускіх літаратурна-мастацкіх выданняў і шмат іншых мерапрыемстваў, мэты якіх — умацаванне культурных сувязяў паміж Беларуссю і Сербіяй.

Аляксей ЧАРОТА

Праз накаленні

ЧУЖЫХ ДЗЯЦЕЙ НЕ БЫВАЕ

Яшчэ зусім нядаўна, на XXV Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўцы-кірмашы ў Мінску, прэзентавалася выданне для дзяцей «Азбука ў вершах і малюнках» Віктара Кажуры, а цяпер творца збіраецца прэзентаваць сваю кнігу, пераствораную па-сербску, на міжнародным кніжным кірмашы ў Сербіі. Напярэдадні вандроўкі наш карэспандэнт сустрэўся з пісьменнікам.

— **Віктар Віктаравіч, як узнікла задума праекта і якім чынам здолелі так хутка яго ажыццявіць?**

— Нарадзілася ўнучка Ангелінка. Яна і стала маёй маленькай музай-натхняльніцай. Напісаў для яе кніжку «Азбука ў вершах і малюнках». Разышлася яна імгненна. У пачатку года яе перавыдалі і мы разам з унучкай прэзентавалі на XXV мінскім кніжным кірмашы. І, як кажуць, трапілі ў патрэбны час у патрэбнае месца. Пляцоўка выдавецтва «Пачатковая школа», дзе адбывалася імпрэза, знаходзілася побач з сербскімі стэндамі. Сербы ўдзельнічалі ў выстаўцы як ганаровыя госці, а ў іх дэлегацыі была маладая паэтэса і перакладчыца Даяна Лазаравіч. Натхнёная нашым выступам, яна сказала: «Чужых дзяцей не бывае. Усе — нашы...» У яе першай і ўзнікла задума перастварыць «Азбуку» па-сербску.

Пачалося супрацоўніцтва, грунтоўная перапіска. Даяна працавала вельмі хутка, я не паспяваў пісаць каментары і даваць парады. «Азбука» была перакладзена вока-мгненна. Але ў сербскім выдавецтве кніжку вырашылі дапоўніць. А ў мяне ўжо былі публікацыі па тэмах, з якіх зазвычай пачынаюць знаёміць дзіця з навакольным светам (паравіны года, звяры, птушкі, грыбы, ягады), а таксама пра тое, як «размаўляюць» жывёлы. Акрамя таго, я напрыдумляў для ўнучкі шмат розных калыханак, а Даяна гаворыць: «Гэта не толькі для ўнучкі! Хай будзе для ўсіх дзетак!» Яна ізноў узялася за працу...

Праз словы

З блаславеннем Яфіміі

Чарговы раз творцы з нашай краіны ўзялі ўдзел у сербскім міжнародным фестывалі паэзіі, які прымеркаваны да духоўнага і культурнага свята «Дні Яфіміі».

Святкаванне адбываецца кожны год у памяць аб першай сербскай паэтэсе, манахіні Яфіміі, у горадзе Трсценіку. Традыцыя бярэ пачатак з 1971 года, але па розных прычынах доўгі час мерапрыемства не арганізавалася. Цэнтральная частка сучаснай праграмы — паэтычна-музычная вечарына «У гонар Яфіміі», аснова якой — «Паэтычныя дары», дзе свае вершы чытаюць самыя вядомыя сербскія паэты і паэтэсы, а таксама адбываецца ўручэнне ўзнагарод за лепшую кнігу паэзіі. У дадатак да традыцыйнага зместу ў мерапрыемства ўключаны міжнародны паэтычны фестываль, дзе можна пазнаёміцца з творчасцю паэтаў розных краін (Польшчы, Балгарыі, Македоніі, Босніі і Герцагавіны, Францыі, Германіі і інш.). На сёлённым мерапрыемстве прадстаўніком Беларусі стала паэтэса Ганна Мартынчык.

— Прыём быў на самым высокім узроўні. Знакаміты сербскі паэт Вералюб Вушашынавіч пераклаў мае вершы на сербскую мову, з тым жа тэмпарытмам, максімальна набліжана да арыгінала. Таму выступ паэты перад сербскай публікай быў камфортна, — распавяла Ганна Мартынчык. — Чытала вершы ў арыгінале, акцэры агучвалі на сербскай мове паэтычны пераклад. Гучалі шматлікія пытанні з залы, што і радавала, і здзіўляла. Пыталіся і пра тое, якая яна, беларуская зямля. Была арганізавана прэс-канферэнцыя, падчас якой цікавіліся сучаснай паэзіяй Беларусі ўвогуле, маёй творчасцю, прасілі прачытаць вершы на беларускай мове. Прапанавала

Неўзабаве кніжачка, пераствораная па-сербску, пабачыла свет у бялградскім выдавецтве. «Паэтычныя гульні. Загадкі, вершы і калыханкі для дзяцей» — у назве як нельга лепш адлюстраваны змест. Два з раздзелаў складаюць рыфмаваныя творы, дзе адсутнічае апошняе слова, — дзіця мусіць само дадумаць адпаведны выраз, які б правільна дапасаваўся па рытме і рыфме — такім чынам ужо з самага маленькага ўзросту яно вучыцца думаць, эксперыментавать са словам; закладаецца лексіка. Прадмову да выдання напісала перакладчыца. «Усе дарослыя былі калісьці дзецьмі, але мала хто з іх памятае пра гэта» — эпіграфам сталі слыннымі радкі Экзюперы з «Маленькага прынца».

Беларуская і сербская мовы ў нечым падобныя. Маленькія чытачы адразу зразумеюць гэта, пабачыўшы на старонцы перад вершамі беларускі алфавіт з сербскай транскрыпцыяй. Вельмі дарэчы перад кожным з твораў падаецца беларуска-сербскі міні-слоўнічак з назвамі птушак, жывёл і раслін, пра якія пойдзе гаворка. Шмат з іх гучаць аднолькава ў дзвюх мовах: ананас, вішня, жырафа, чапля, язмін... А вось тое, што бегемот у сербскай мове гучыць як «нільскі конь», не ведаючы, не здагадаешся...

Выданне будзе прэзентавана на кніжным кірмашы ў Сербіі.

У працэсе стасункаў з'явіліся новыя планы на далейшаю супрацу. Бо, сапраўды, чужых дзяцей няма, усе — дзеці свету, нашы дзеці і наша будучыня...

Падрыхтавала Яна БУДОВІЧ

Праз экран

Без перашкод

Пазнаць Сербію? У жыхароў Беларусі такая магчымасць п'сэлета ёсць. І не толькі праз кнігі, якія былі прадстаўлены на Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўцы-кірмашы, дзе Сербія была ганаровым госцем. Ужо праз два тыдні нас чакае працяг знаёмства з сербскім сучасным кіно падчас Мінскага міжнароднага кінафестывалю «Лістапад», які пройдзе сёлета 25-ы раз.

Сербскае кіно будзе прадстаўлена ў розных конкурсных праграмах. Яно пакажа аблічча сучаснай Сербіі, якая напрыканцы стагоддзя перажыла драмы, што дагэтуль адгукаюцца жыхарам краіны. Пра гэта расповед ідзе ў дакументальнай стужцы «Іншы бок усяго» (рэж. Міла Турайліч), што трапіла ў асноўны конкурс дакументальнага кіно «Лістапада». Стужка ўзнямае складаныя тэмы няпростых адносінаў унутры адной сям'і, дзе прадстаўнікі розных пакаленняў падзяліліся ў залежнасці ад поглядаў на гістарычныя падзеі, што адбыліся ў краіне. І пра гэта хочацца разважаць — каб паглядзець на сітуацыю збоку.

Да таго ж імкнўся і рэжысёр Огнен Главоніч, які зняў вельмі няпросты фільм «Груз». Гэтая стужка прайшла адбор у асноўны конкурс мінскага кінафестывалю. Яна звяртае да падзей канца XX стагоддзя, калі Сербія знаходзілася ў сітуацыі косаўскага крызісу, — яшчэ адна балючая для себскага грамадства тэма, як і жывая памяць пра бамбардзіроўкі тэрыторыі краіны. Рэжысёр паглыбляецца ў той час і паказвае стан, у якім апынулася Сербія, як бачыць яго галоўны герой Улада, што працуе дальнабойшчыкам і перавозіць з Косава ў Бялград таямнічы груз... Фільм даўся стваральнікам няпроста і ўжо сёлета прайшоў з рэзанансам па некалькіх фестывалях. Але ён дазваляе адчуць краіну, якая праз асэнсаванне мінулага рухаецца далей.

І ў дзіцячым кіно сербскія майстры імкнуцца ўглядацца ў сутнасць глыбокіх перажыванняў, пра што сведчыць карціна «Паляўнічыя на ведзьмаў» (рэж. Рашка Мількавіч). У конкурсе фільмаў для дзяцей і юнацтва на «Лістападзе» будзе нагода пазнаёміцца з хлопчыкам Ёванам, які існуе ў самоце з-за хваробы. Але калі тосцьці моцна хоча, каб разбурчылася нябачная сцяна, што аддзяляе Ёвана ад іншых людзей, то гэта абавязкова павінна здарыцца. Так і кіно: дапамагае разбурць нябачныя перашкоды для паразумення.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Марыя АСПЕНКА

Ганна Мартынчык на сербскім міжнародным фестывалі паэзіі.

творы Рыгора Барадуліна «Трэба дома бываць часцей» і Янкі Купалы «Спадчына». Слухалі ўважліва, спрабавалі ўлавіць знаёмыя словы.

Галоўная падзея мерапрыемства — гала-канцэрт — адбылася ў старажытным манастыры Любасцінны XIII стагоддзя. Бясплатныя аўтобусы курсіравалі цэлы дзень, каб з горада Трсценіка і са сталіцы прывезці гледачоў на фестываль. Людзей было шмат, гэтак свята шануюць. Манахіня Яфімія лічыцца святой у Сербіі, яе параўноўваюць з Ефрасінняй Полацкай.

Увага да іншых культур на фестывалі нацыянальнага ўзроўню сведчыць пра значнасць міжнародных сувязяў у творчым жыцці Сербіі. Правядзенне паэтычных сустрэч такога кшталту — важны складнік для ўзмацнення духоўнасці народаў, творчых і сяброўскіх сувязяў.

НАШ ШУБУРШУН У СЕРБСКОЙ ПРАСТОРИ

Альс Карлюкевіч
Шушкало і ягоныя прыяцельні
Превела са беларускага Даяна Лазаравіч
Београд: КИЗ «Центар», 2018.

Як вядома, казачныя «Прыгоды Шубуршуна» Алеся Карлюкевіча сталі імкліва распаўсюджвацца па шырокім свеце. Зусім нядаўна з'явілася і асобнае іх выданне на сербскай мове.

Атэставаць аўтара і перакладца змест гэтай яго кнігі, думаецца, няма патрэбы. А вось пра тое, як герой беларускага пісьменніка прадстаўлены сербскім юным чытачам, скажаць некалькі слоў усё ж такі варта.

Нельга не адзначыць, што перакладчыцы ўдалося трансфармаваць імя «Шубуршун» не толькі з максімальнай адпаведнасцю ў плане гукапераймальных асацыяцый, але і зусім без страт, здавалася б, непазбежных. Так што яно загучала цалкам натуральна па-сербску: «Шушкало». Каб належным чынам ацаніць праяўленае тут майстэрства, удакладнім, што ў гэтак перададзеным, «асербленым», імені надзвычай удала спалучанымі аказаліся значэнні сербскіх слоў «шушкати» (*шаласцець, шаптаць, шушкацца*), «шушица» (*вельмі маленькі чалавечак, гномік*), а яшчэ таксама і «шушкор» (*сухое, апалае лісце*). А гэта стварыла шырокае поле асацыяцый, якія здольны дадаткова стымуляваць творчае ўяўленне маленькіх чытачоў-сэрбаў. Плюс да ўсяго перакладчыца досыць грунтоўна, цікава і ўзнёсла-творча адрэкамэндавала гэтага героя ў сваім уступным слове, галоўны змест якога тэхнічны рэдактар вынес на тыльны бок вокладкі выдання. Вось гэты тэкст:

«Шушкала — адважны, разумны, прыязны і добры сябар. Ён не чалавек і не жывёла; Шушкала — гэта ідэя і энергія, любоў да прыроды, да сяброў, да падарожжаў. Яго душа чыстая, ён любіць жыццё, родны кут, літаратуру.

Сваёй сяброўцы Вераніцы ён раіць чытаць паэзію і не можа зразумець, чаму яна слаба адказвала на ўроку пра паэта Янку Купалу <...> Шушкала — маленькі, цікавы і цікавы. Гэта ты, гэта я, і мы разам падарожнічаем па свеце, падарожнічаем па дзяцінстве. А наш дом там, дзе нашы бацькі, дзе нашы сябры, наша краіна — там, дзе сэрца».

Дзякуючы перакладчыцы характары ўсіх іншых герояў раскрыты таксама «эквівалентна», як гавораць перакладазнаўцы, паколькі ўважліва перададзены па-сербску ў адлюстраваных аўтарам паводзінах, учынках, размовах. І нельга не адзначыць, што пры перакладзе

апавед захаваў уласціваю арыгіналу непасрэднасць, жывасць, займальнасць. Нават больш за гэта: ён набыў яшчэ і новыя станоўчыя якасці, паколькі стаў істотнай крыніцай ведаў пра нашу Беларусь, яе людзей, прыроду, гісторыю і сучасныя ўмовы жыцця. Прычым гэты, надзвычай важны для дзяцей-заможнікаў, аспект зместу кнігі данесены перакладчыцай належным чынам — як з веданнем, так і з любоўю. Адпаведна, яе досвед як пасрэдніцы ў збліжэнні і ўзаемапазнанні заслугоўвае адназначнай ухвалы.

З самой перакладчыцай, Даянай Лазаравіч, наша асяроддзе аматараў літаратуры пазнаёмілася яшчэ ў 2013 годзе, калі штотыднёвік «Літаратура і мастацтва» прадставіў дзіўную сэрбуку, што піша вершы на беларускай мове (Пл.: «Літаратура і мастацтва», 21.06.2013. С. 6). Калі ўжо імкнуцца да абсалютнай праўдзівасці, то не лішне ўдакладніць, што гэтыя вершы былі ўсё ж такі аўтаперакладамі напісанага на роднай мове. Аднак такая таямнічая маладая паэтка сапраўды існавала, прычым пазней пабывала ў Беларусі ўжо тройчы, і не дзень-два. А тады яна наведвала нашу краіну ў складзе групы студэнтаў Бялградскага філалагічнага факультэта, якія вывучалі беларускую мову, але зусім яшчэ не ўяўлялі, у якой сферы набытыя беларусказнаўчыя веды — рэдкія нават у братняй Сербіі — можна будзе скарыстаць. Даяна таксама яшчэ не да канца разумела, куды іх прыкласці, аднак пачынала арыентавацца на мастацкі, творчы пераклад. Ужо таму, што ў паэтычнай творчасці паспрабавала сябе — «ЛіМ» яе прадставіў як паэтку нездарма. Вось так, уласна, прадвызначалася поле зацікаўленняў і будучай актыўнасці той Даяны Лазаравіч, пра плённую працу якой мы цяпер выдзем гаворку. Паступова ўключаючыся ў справу, пераклаўшы асобныя вершы П. Броўкі, М. Танка, А. Бачылы і У. Караткевіча, не за доўгім часам яна выйшла на вялікую і адказную задачу па перакладзе спадчыны Максіма Багдановіча. Над гэтым давалася каля года па-сапраўднаму высілкоўвацца, правяраючы сябе на здатнасць да вельмі цяжкай, а з матэрыяльнага боку — зусім няўдзячнай, перакладчыцкай працы. Між тым у Сербіі для Беларусі надзвычай патрэбны быў дзейсны сувязнік, у падтрымку і дапамогу шанюўнаму прафесару-славісту Міядрагу Сібінавічу, які больш за два дзясяткі гадоў заставаўся адзіным беларусістам гэтай краіны, а тым часам адначасна ўжо васьмідзесяцігоддзе. У асобе Даяны Лазаравіч, дзякуй богу, маладая змена з'явілася.

Прынятую на сябе вышэйзгаданую задачу яна выканала. І калі, дзякуючы падтрымцы нашага Міністэрства

заможных спраў, летам 2017 года прыбыла ў летнюю Школу беларусістыкі пры Рэспубліканскім інстытуце вышэйшай школы, тады ледзь не ўсе нашы перыядычныя выданні радасна паведамлялі пра здзейснены гэтай маладой сербкай пераклад «Вянка» М. Багдановіча. Перакладчыцу прымалі ў музеі Багдановіча, у Міністэрстве інфармацыі, у выдавецтвах... Карацей кажучы, гэтае знаходжанне яе ў Беларусі можна было б назваць трыумфатарскім. Але яна не спачывала, што называецца, на лаўрах. У сербскім друку яе стараннямі з'явіліся вершы А. Грачанікава, В. Дашкевіча, М. Мятліцкага, С. Панізіка. Яна ж, цяпер ужо на правах прызнанай беларусісткі, была прыцягнута да падрыхтоўкі ўдзелу Сербіі як ганаровага госця ў Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўцы-кірмашы; адпаведна, была ўключана ў сербскую афіцыйную дэлегацыю. Для пісьменнікаў і выдаўцоў Сербіі тады прайшоў спецыяльны літаратурны вечар у ДOME дружбы, дзе Даяну ўжо прымалі як сваю, што выявілася ў інтэрв'ю многім СМІ нашай краіны.

На гэты момант Даяна Лазаравіч у персанальным бібліяграфічным спісе мае тры паэтычныя зборнікі — «Скрозь прастору і час» (2011), «Сцежкі ў зорным бязмежжы» (2012), «Чужынец» (2014), раман «Замглены шлях талентаў» (2015), жыццяпісную кнігу «Айцец Арсеній: успаміны пра духоўнага айца» (2016), больш за 50 апублікаваных перакладаў паэзіі балканскіх аўтараў на англійскую мову, а таксама праявіліся і паэтычныя пераклады з англійскай, рускай і беларускай моў.

Перастарэнне «Прыгод Шубуршуна» А. Карлюкевіча з'яўляецца, безумоўна, не толькі сур'ёзным этапным вынікам перакладчыцы, але і значнай з'яваю ў беларуска-сербскіх літаратурных сувязях. Натуральна, хочацца, каб такіх з'яў было як мага больш. І верыцца, што яны будуць.

Іван ЧАРОТА

З такім Шубурионом, чый вобраз на ілюстрацыях стварала мастачка Марыя Каратаева, беларускія чытачы даўно ўжо пазнаёміліся.

Характар народа — праз прозу ХХ стагоддзя

У выдавецтве «Мастацкая літаратура» выйшаў зборнік сербскай малой прозы ХХ стагоддзя пад назвай «Пясочны гадзіннік лёсу». За пераклад саміх тэкстаў і складанне зборніка адказваў Іван Чарота, які даўно і з вялікай любоўю займаецца вывучэннем сербскай літаратуры. Беларускі чытач можа браць у рукі «Пясочны гадзіннік лёсу» з упэўненасцю, што сустрэне там той варыянт перакладу, калі арыгінал не проста перакладаецца, але і адаптуецца, змяняецца для лепшага ўспрымання чытачом іншай краіны.

Можна прасачыць змены ў сербскай літаратуры ў храналагічным парадку ад пачатку ХХ стагоддзя і да 2000 года. Дзякуючы гэтаму ўзмацняецца адчуванне паглыблення ў літаратуру, чытач не проста знаёміцца з выпадковымі творами, але і можа атрымаць уяўленне аб тым, як развівалася сербская літаратура, якія прыёмы, жанры і тэмы яна выкарыстоўвала ў пачатку стагоддзя і да якіх прыйшла ў канцы.

Чытачу прапануюць знаёміцца з сербскай літаратурай праз лепшых яе прадстаўнікоў. Падбор твораў дазволіць чытачу зразумець, якія рысы характэрныя для творчасці кожнага з аўтараў, чые апавяданні патрапілі ў зборнік. А гэта дванаццаць аўтараў, кожнага з якіх можна назваць класікам сербскай літаратуры: Браніслаў Нушыч, Радое Даманавіч, Іва Андрыч, Бранка Чопіч, Драгаслаў Міхайлавіч, Граздана Олуіч, Браніслаў Црнчэвіч, Драгамір Папнавакаў, Радаслаў Пайкавіч, Міларад Р. Блечыч, Горан Петравіч і Аляксандр Італіца. Усе яны ў той ці іншай ступені паўплывалі на станаўленне сучаснай сербскай прозы. Пры гэтым не варта думаць, што гэтыя імёны засталіся ў мінулым, многія з гэтых пісьменнікаў і цяпер вядуць актыўную творчую дзейнасць.

Перакладчыкам-складальнікам рухала яшчэ і жаданне даць уяўленне пра тое, якой была проза Сербіі ХХ стагоддзя, як развівалася, якія выкарысталіся жанры, якія тэмы закранала.

З самага пачатку зборніка кідаецца ў вочы крытычнае стаўленне сербскіх аўтараў не толькі да дзяржавы (да манархічнага ладу), але і да саміх сэрбаў, што дзіўна, напрыклад, для беларускай літаратуры. Браніслаў Нушыч, Радое Даманавіч і Іва Андрыч — прадстаўнікі крытычнага рэалізму — у сваіх творах стараюцца не толькі ўзняць важныя сацыяльныя праблемы, як, напрыклад, хатні гвалт,

карумпаванасць чыноўнікаў ці бессардэчнасць людзей, не гатовых дапамагчы сваім блізім, але і закранаюць больш тонкія тэмы псіхалогіі. Напрыклад, у творах Браніслава Нушыча «Маё кемлівае дзіця» ўзнімаецца пытанне выхавання дзяцей, размова ідзе пра тое, што некаторыя дзеці нават пры належным доглядзе і ўвазе ўсё адно не змогуць рэалізаваць свой патэнцыял, калі самі таго не захочуць. Часта ў творах узнімаецца тэма менталітэту, нацыянальнага характару сэрбаў. Асабліва ярка яна раскрываецца ў творах Радое Даманавіча «Дзяржаўны Думальшчык» і «Сербская ініцыятыва». У малой форме пісьменніку ўдаецца падкрэсліць асаблівыя рысы сэрбаў, такія як патрэба выказаць свае недакладныя думкі наконт таго, што дакладна вядома, ці жаданне доўга ўсё абдумваць, але пры гэтым не рабіць нічога канкрэтнага. Аднак калі ў гэтых двух творах названыя рысы менавіта высмейваюцца ў іранічнай форме, то ў апавяданні «Правадыр» Радое Даманавіч у форме прыпавесці выказвае сур'ёзную заклапочанасць тым, што сербы часта выбіраюць няправільнага чалавека, за якім не варта ісці, што можа ў выніку прывесці да сапраўднай трагедыі. Чым далей чытач прасоўваецца па часовай лініі, тым менш становіцца класічнага рэалізму, дадаюцца больш складаныя алегорыі, сыходзіць спрашчэнне і жаданне з дапамогай адной сітуацыі расказаць адразу пра многае. Асабліва ярка гэтае развіццё бачыцца ў творах Бранка Чопіча і Драгаслава Міхайлавіча. Іх творы — своеасабліва мяжа паміж літаратурай мінулай, класічнай і сучаснай.

На маю думку, самая цікавая частка зборніка якраз тая, дзе прадстаўлены тэксты больш сучасных аўтараў — Граздана Олуіч, Браніслава Црнчэвіча, Драгаміра Папнавакава і Радаслава Пайкавіча. Творы гэтых аўтараў цікавыя не толькі сваімі ідэямі і вобразнымі сродкамі, але і стылістыкай, а таксама абсалютна рознымі падыходамі да асэнсавання асаблівасцяў сербскага менталітэту. Напрыклад, творы Радаслава Пайкавіча — экзістэнцыяльная проза, дзе вялікая частка дзеяння адбываецца ў галаве герояў (паказальным з'яўляецца апавяданне «Прайграная Партыя»). Апавяданні Граздана Олуіч можна назваць казкамі ці прыпавесцамі. Творы Горана Петравіча могуць здзівіць чытача плаўным перацяканнем адзін у другі і канцэнтрацыяй на дэталі.

Зборнік «Пясочны гадзіннік лёсу» дае магчымасць скласці цэласнае ўяўленне пра тое, якой была сербская літаратура і, зольшага, якой з'яўляецца цяпер. Але ж нацыянальная літаратура для таго і існуе, каб канцэнтравацца на праблемах пэўнага народа і краіны, а таму, каб некаторыя апавяданні са зборніка знайшлі эмацыянальны водгук у беларусаў, трэба пацікавіцца гісторыяй і культурай Сербіі.

Цімур ВЫЧУЖАНІН

Томіслаў ЁВАНАВІЧ

Вучнева малітва

Перад брамай святасаўскай
Стаю з кнігаю штоночы

І чакаю, калі ўзйдзе
Зорачка на небасхіле

Пасля шчырага малення:
«Святы Сава самавукі,
Навучы мяне ты, вучня», —

Словы Дабравесця чытаю
І пра падарожжы мару
Па бязмежным свеце кніжным.

Запозненыя душы

На трэцім небасхіле,
у небажыхароў даліне

Варух заўважыў неяк
зорку левавокую.

Ангел растлумачыў яму,
што гэта наглядчыца
запозненых душ,

якія заблукалі ў травах
някошанага другога неба,

калі ўсё там квітнела
і спакушальна пахла.

Калі ж не адазваліся
раз і другі на заклік,

то рушыў караван іх
па шляху запаветным
надчасавасці райскай.

Любіца МІЛЕЦІЧ

Ая Сафія

Я — брама сусветаў
Дом усходу успамін
І стоўп веры

Я — помнік натхнення
Я адвеку адна
Я — Прамудрасць Божая
Воля Яго як Тварца

І ўмельства майстроў

Я даволі старая
Каб ведаць хто я

Я ўзнікла на згарышчы
Упісана ў час
Рукамі дойліда

Ува мне Айцец і Сын
І плён Святога Духа
Які абнаўляецца

Адкрываючыся і закрываючыся

Я — брама нябесная
І стаю на магіле
Апошняга цара

Гандляры ў храме

Госпадзі
Бачыш зноў гандляры ў храме
Прадаюць душы ў крэдыт Малоху
І словы малітвы
Узнесеныя як чарада журавоў
Прадаюць за бясцэнак

Зноў Госпадзі
Тваё слова прынізілі
Працэнтам ліхварскім
І вучэнне Тваё зіхоткае
Як вока сонца над гарой Ліванскай
Узмацнілі нацэнкай ліха

Што зноў да іх Ты сышоў
Не бачаць
А паскладалі свае два і два
Дадаўшы прыбытак да прыбытку
І з трэскам зачынілі
Дзверы храма

Што Ты застаўся ў храме адзін
Ведаюць іншыя
Не тыя хто адышоў разам з імі

Ратка МАРКАВІЧ РЫДЖАНІН

Шлях Нябесны Сілай асвятляецца
і Сілай гасіцца.

З Чорнага белае на белым праступае
ў Малевіча,

Пасыпанае попелам будучнасці.
Скошаныя ляцяць, каб дакасіць канец
на канцы.

Воклічам над бессэнсоўнасцю косы
сілы ззяюць.

А баразна ў баразне расце.
Парог з парога падае
ўсмешку новай кветцы.

Каб не бачыў, то хіба ж ведаў бы?
Поўная лыжка ў яго і поўная міска.
Поўныя стол і дом з жонкай
уціхаміранай.

Дзень таксама паўнютка-поўны.
І яшчэ папаўняецца — рэчамі, печывам...

Ды бачу, як рука худая яго адкрывае,
Нібы адрыну занябаную,
Гаспадарамі-мышамі здратаваную...

З агідай ён моршчыцца.
Сэрца яго ў карыце разбітым.

І ўсё засохла.
Вось які поспех цяпер у пасняховых.

Ана ДУДАШ

Без прабліску

Паміж ім і мною
зеўрае бездань

Ён безаглядна
перакананы
што корань вечнасці
ўмацоўвае

Між тым
з пустымі рукамі
і вачамі
ў прорву коціцца

Не прызнаючы тленнасці
ён сам сабе — усё
што было
што ёсць
і што будзе

Паміж ім і мною
зеўрае бездань

Райка ПЕТРАЎ НОГА

Арфей і Эўрыдыка

Калі ты ішоў суды,
Усё да цябе паварочвалася.

Каб цябе бачыць,
Рыбы крылацелі,
Рэкі стыняліся,
Галлё нахілялася
І цянік табе ўтварала.

«Ты наш!» —
Ластаўкі ішчалі.

Ты поглядам снег растапляў,
Звяроў утаймоўваў,
З сонцам размаўляў.

Словы твае плёскаліся
У сэнсаў акіяне,
Тваёй музыкай створаных,
І ўзрушаны былі горы...

Чаму змоўк ты?

Таму што з прадоння,
З дома, раней невядомага,
Смерцю адведзенага,
Адзываюся.
Краю мой родны!
Мая Эўрыдыка!

Мір'яна БУЛАТАВІЧ

Пытанне пасля смерці

Чаму я, пакуль жывая хадзіла,
Ангельскія ўсім чапляла крылы?
Як жа было не разабрацца,
Што не могуць яны трымацца?

Чаго я, пакуль была жывая,
Не ўлічвала, што сама крыл не маю?

г. Бялград.

Схаваная відэакамера Мае вершы ў тваіх

(Размова з сынам)

— Незразумела мне, хто такі Бог...
— Ён як галоўная схаваная відэакамера.
— І ўвесь час чалавека здымае?
— Ну так, але яго камера бярэ глыбей...

— У глыбінях цяпер я не разбіраюся.
Гэта раскажаш, калі буду ў класе
пятым.

— Ты расці, сыноч, і не турбуйся.
Любоў лунае над гэтым светам.

Нэвена ВІТОШАВІЧ-ЧЭКЛІЧ

Словы

Давер:
На адной пары крылаў
чарада птушак адлятае

Казка:
Паверыўшы ў кіек чароўны,
у садзе сваім яго знаходзіш.

Завяршэнне песні дасканалай любові

Хто не мае таго, што меў калісьці,
то ці меў ён нешта некалі?
Часам у адно слова змяшчаецца
тое найзначнейшае, што маем,
і найкаштоўнейшае, што дарыць
можам, —

уся наша вера і ўся любоў наша.
Можна, усе ранейшыя словы ўзнікалі,
каб прамовілася адно-адзінае,
толькі правільна зразуметае:
З Богам!

Ніхто на гэтым свеце не мае
такой любові, як Гасподзь.
З Богам, любоў мая!
Раскрыем як мага шырэй сэрцы...
Яны таксама — клетка,
Нават калі з золата.

Драган ЛАКІЧАВІЧ

Зямля

Гляджу:
самазвал уздымае кузаў
і ссыпае зямлю на тратуар
У цэнтры горада невялічкая горка

Яе дастаткова
для малога магільніка

Знікае пах зямлі
гасне яе колер

Ніхто не пытае адкуль тут зямля
яшчэ вільготная
з нежывымі травінкамі ды сцяблінкамі

А тым больш
чыя гэта

ніва сядзіба дзедавіна
айчына

На чатырох сотнях старонак тваіх
вершаў
ёсць некалькі тых якія б хацелася мець
сабе

Не чытаю ўсё запар
чытаю дзе разгорнецца кніга
хачу каб мяне здзівілі
калі адкрыю іх зноў

Чытанне імкліва — зразумеў ці не
так і ў жыцці — дзве-тры пары года
ніколі ўдосталь снегу і сонца

Такім чынам нейкія вершы
буду чытаць неаднаразова
некаторыя раз, а іншыя і ні разу

Ды сярод тых, што не прачытаю
можа быць найлепшы

А за той найлепшы яшчэ лепшы
які то з'явіцца, то знікне
ў тваёй кнізе

І гэта мой

Даяна ЛАЗАРАВІЧ

Вянок для Максіма Багдановіча

Я хацела б спаткацца
З Вамі на вуліцы,
У ціхую зорную ноч;
Каб Вас абняць,
Бо мы ж дарослыя —
Уяўляецца, мы напраўду равеснікі.

Прашу Вас, не кажыце:
«Усё гэта пройдзе.
Да ясных зор імкнецца душа,
А цела стлее павольна ў брудзе».
У песнях народных,
У звонкай мове беларусаў,
Я чую Вас —
Жывога неадменна.

Я хацела б спаткацца
З Вамі на вуліцы,
Краёчкам вока,
У руху танца,
Пад яснымі зоркамі Геркулеса.
Ах, нашто ж слёзы, каб я ведала
Сэрцам, што ў Вашы вочы гляджу?

Беглі б мы па ціхім дажджы,
Паміж трымтлівых бярозак,
П'ючы свежасць з галінак,
У звычайным знаходзячы чары.

Як бы выпадкова, іду я,
Спаткання чакаючы,
І нясу падарыць Вам Вянок.

Пераклаў Іван ЧАРОТА

ПАЯДЫНКІ І ДЫЯЛОГІ

ў ненапісаных гісторыях Івана Семілетава

Фантастычны свет мастака Івана Семілетава ўражае незвычайнымі гісторыямі і цікавымі персанажамі. На працягу кастрычніка ў мастацкай галерэі «Арт-Хаос» працуе выстаўка творцы «Сюжэты ненапісаных гісторый».

Тут кожная карціна — асобны свет, выдуманы мастаком для сваіх герояў. Прататыпамі для іх сталі рэальныя людзі: блізкія аўтара або тыя, хто выпадкова сустрэўся яму ў горадзе.

Выбар колеру заўсёды адлюстроўвае ўнутраны стан мастака, — падкрэслівае Іван Семілетаў. — Апошнім часам я выбіраю пастэльныя шаравата-ружовыя колеры. У розныя часы былі разнастайныя адценні: сінія, блакітныя, карычневыя. Карціны — на розныя тэмы са шматлікімі прыдуманымі фантастычнымі персанажамі і іх уласнымі гісторыямі. Напрыклад, на выстаўцы прадстаўлены твор, прысвечаны 15-й сімфоніі Шостакавіча, якую я паслухаў адносна нядаўна. З іншай работай звязана цікавая гісторыя. Адночы я ішоў па горадзе і сустрэў мужчыну ў жоўтым паліто з барадой і ў капелюшы. У яго ў руках была газета. Прайшло некалькі месяцаў. Я ўзяўся за новую работу і прыдумаў персанажа. Потым гляджу і ўспамінаю, што гэта менавіта той мужчына ў паліто і капелюшы.

Вобраз кожнага казачнага персанажа Іван Семілетаў не толькі прыдумляе — надзяляе характарам. У герояў ёсць свая гісторыя, справы, клопаты. Яны пражываюць казачныя жыццё ў чароўным і маляўнічым свеце. Кожная карціна на выстаўцы — гэта акеца, з якога мы можам паназіраць за жыццём выдуманых герояў. Аўтар упэўнены: усе адценні пачуццяў, якія мы перажываем кожны дзень і ў любой жыццёвай сітуацыі, могуць ператварыць у мастацкія вобразы.

Работы творцы дазваляюць аналізаваць узаемаадносінны ў сацыюме, якія спрыяюць разуменню ўласнага «я». Не сюжэт сам па сабе, не падзеі цікавяць аўтара, а душэўныя хваляванні яго герояў, якія шмат у чым падобныя на маладога мастака.

— Усе мае карціны аўтабіяграфічныя, — тлумачыць аўтар. — Апошнім часам можна назіраць, што ў мяне часта з'яўляюцца ў сюжэтах сабакі. А гэта таму, што мая жонка займела сабаку. Або ў творах можна ўбачыць людзей на роварах. Гэтая тэматыка звязаная з маімі падарожжамі. Я чалавек уражлівы. Мяне захапляе нават штодзённае жыццё. Падабаецца шпачыраваць па горадзе, знаходзіць новыя твары, назіраць за незвычайнымі сітуацыямі.

Іван Семілетаў тонка адчувае нюансы колеру і каляровыя спалучэнні. Яго работы простыя і зразумелыя. У іх шмат ад дзіцячага малюнка: чысціня і шчырасць пачуццяў, прастата формаў і свабода — усё тое, што не пакідае глядача абьякавым. Яго творы — гэта напамін пра самыя добрыя і светлыя моманты. Мастацтвазнаўцы падкрэсліваюць, што ў аўтара атрымалася не паўтараць шлях свайго бацькі.

— Мяне радуе, што мы з бацькам вельмі розныя мастакі. Працуючы ў майстэрні разам, часта сварымся. Кожны адстойвае сваю творчую пазіцыю. Сапраўды, цяпер маладыя творцы паўтараюць лёс сваіх бацькоў-мастакоў. Мне пашанцавала. Мой бацька стаў добрым настаўнікам. Ён не пераносіў паўтараў, а свой стыль наогул знайсці складана. Памятаю, калі вучыўся ў акадэміі, вельмі шмат пра гэта думаў. Але я заўсёды

«У доме 18-ц», 2018 г.

раблю так, як адчуваю, — распавядае Іван Семілетаў. — Прызнаюся, я ніколі не задумваюся аб продажах работ. Парадокс у тым, што, нягледзячы на гэта, мае работы карыстаюцца попытам. Мне здаецца, што сакрэт поспеху — у тэндэнцыі. Раней было модна купляць бэз або бярозы, а цяпер людзей цікавіць абстрактнае, фігуратыўнае мастацтва.

Мэта мастака — распазнаць, утрымаць і зафіксаваць пачуцці на палатне, дзесьці спрабуючы іх перамагчы, дзесьці з'яўляючыся назіральнікам. Гэта і паядынак, і дыялог адначасова.

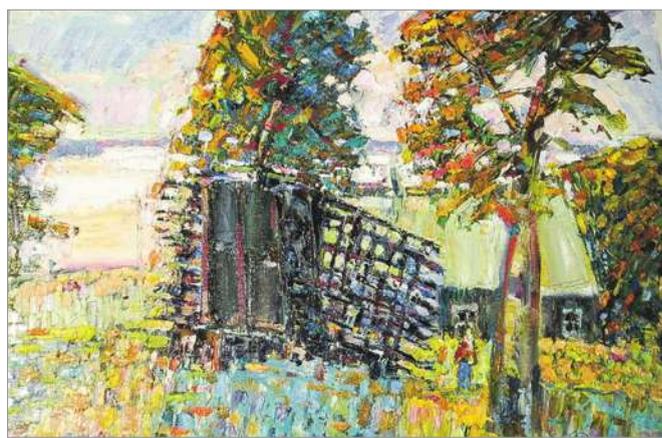
— Мая мара — не працаваць на заказ. Цяпер так і адбываецца. Але раней даводзілася зарабляць грошы, і я браўся за розныя заказы, — дзеліцца творца. — Гэта было некамуфортна, бо ў кожнага сваё бачанне мастацкай глыбіні і разуменне таго, як яна павінна выглядаць. Сёння ў мяне ёсць магчымасць аддавацца працэсу цалкам, не думаючы пра складанасці.

Дарэчы, працяг гэтай экспазіцыі ў некалькіх работах можна ўбачыць на «Восеньскім салоне з Белгазпрамбанкам».

Вікторыя АСКЕРА

З адчуваннем беларускай ментальнасці

Паэзія і жывапіс у творчасці Алега Скавародкі

У яго творах уда-ла спалучаюцца традыцыі класічнай і авангарднай мастацкіх школ, адчуваецца ўплыў мадэрну, імпрэсіянізму. Сёлега мастак святкуе 70-годдзе, і лепшы спосаб прадставіць яго творчасць — выстаўка ў Нацыянальным мастацкім музеі Рэспублікі Беларусь пад сімвалічнай назвай «Паэзія колеру». Тут больш за пяцьдзясят мастацкіх работ, створа-

спляценні ліній. У карцінах непрыкрыта вылучаецца тэмперамент аўтара, яго самабытнае светаадчуванне, у асноўным жыццярэаднае, часам драматычнае або сюррэалістычнае.

Асаблівы ўнёсак у станаўленне Алега Скавародкі як мастака зрабілі выкладчыкі Фелікс Гумен і Леанід Дзягілеў. Неаднойчы яны раілі творцу пачаць займацца выкладчыцкай дзейнасцю, але майстар так і не адважыўся, бо хацеў прысвяціць сваё жыццё менавіта творчасці, а выкладанне забірае шмат сіл.

Карціны Алега Аляксандравіча экспанаваліся ў рэспубліканскіх, абласных і міжнародных праектах (у Англіі, Францыі, Эстоніі, Літве, Германіі). Адна з яго работ была падарана прэзідэнту Францыі і ўпрыгожвае Елісейскі палац.

Прадстаўленую выстаўку ў Нацыянальным мастацкім творца лічыць лепшым падарункам да юбілею. Гэта своеасаблівае магчымасць зазірнуць у мінулае, успомніць розныя этапы станаўлення і вырашыць, дзе той шлях, па якім лепш рухацца далей.

Вікторыя АСКЕРА

ных аўтарам за апошнія пятнаццаць гадоў.

Алег Скавародка працуе ў жанрах пейзажа, нацюрморта, тэматычнай карціны, партрэта. Творам мастака ўласцівая філасофская трактоўка, паэтычнае ўзвышша, лірызм. Пейзажы, якія займаюць цэнтральнае месца ў творчай спадчыне майстра, захапляюць тонкім, чутым стаўленнем да роднай прыроды. Мастак цікава стылізуе і інтэрпрэтуе натуру ў жывапісе, глядач жа ўбачанае творцам спазнае праз прызму яго душы. Творчасць Алега Скавародкі лёгкая пазнаць па індывідуальнай манеры, асаблівым каларыце. Невыпадкова яго называюць майстрам беларускай ментальнасці.

Алег Аляксандравіч шмат часу праводзіць у майстэрні. Мэтанакіраванасць, упартасць, працавітасць дазваляюць лічыць Алега Скавародку адным з самых прадукцыйных віцебскіх мастакоў. Таксама творца часта выязджае на пленэры па краіне і за мяжу. Шмат малюе родную Віцебшчыну. Адзін з найбольш дарагіх для мастака — пленэр у Разані (2005 г.) на радзіме Ясеніна, любімага паэта Алега Скавародкі. Нядзіўна, што яго карціны сугучныя з творчасцю паэта. «Паэзія колеру» — назва для выстаўкі невыпадкова: два віды мастацтва — паэзія і жывапіс — сутыкаюцца ў творчасці майстра.

Неаднойчы яго крытыкавалі за фармат работ і бязмежную свабоду ў творчасці. Аднак ён застаўся верны сябе. Яму не падабаецца, калі яго творчасць параўноўваюць з Шагалам альбо Малевічам. Кажы, што шмат чаго робіць, каб глядач прыходзіў на яго выстаўкі і бачыў творы менавіта Алега Скавародкі, а не запазычаныя сюжэты.

Аўтар любіць адкрытыя кантрасты, сакавітасць фарбаў, фактуру, матэрыяльнасць, аб'ядноўвае іх з фармальнай стылізацыяй, але пры гэтым не аддае перавагу толькі «чыстай маляўнічасці». Велізарную ролю ў яго карцінах адыгрываюць пабудова кампазіцыі, класічныя атрыбуты матэрыяльнага свету рэчаў, постаці людзей, забаўныя

Плён камунікацый

«ТЭАРТ»: тры мушкецёры, тры сястры і колькі спосабаў разгерметызавацца

Міжнародны форум тэатральнага мастацтва «ТЭАРТ» сёлета прайшоў пад слоганам «Разгерметызацыя». Асноўная нагрузка па разбурэнні і пашырэнні тэатральных межаў, звыклых для беларускай прасторы, прыйшла, канечне ж, на міжнародную праграму. У Мінску паказалі дзевяць спектакляў з розных краін свету (ад Фінлянды да Паўднёвай Карэі). І межаў на праўду стала меней. Дзякуючы гэтым паказам беларускія глядачы, напрыклад, аказаліся аператыўна ўключанымі ў сусветны тэатральны кантэкст, пабачыўшы спектаклі з апошніх праграм заканадаўцы тэатральнай моды — Авіньёнскага фестывалю. Важна падкрэсліць, што нас знаёмілі з працэсам, які сёння стварае пакаленне 30—40-гадовых еўрапейскіх рэжысёраў. Акрамя таго, Міжнародная праграма форуму дазволіла паглядзець на тэатр са шмат якіх нечаканых ракурсаў: тэатр як сродак масавай інфармацыі; тэатр, створаны па законах кіно; тэатр і яго новыя адносіны з тэкстам. Карацей, разгерметызацыя адбылася.

РЭПАРТАЖ АД ТРОХ МУШКЕЦЁРАЎ

Працэс пераўтварэння тэатра ў СМІ амаль сорак гадоў таму зафіксаваў і апісаў у сваім слоўніку вядомы французскі тэатразнаўца Патрыс Паві. Аднак наш час і эпоха постпраўды абвастрылі адносіны спажываючы і вытворцаў інфармацыі, зрабілі відавочным крызіс даверу да журналістаў. У такіх умовах дакументальны тэатр усё больш актыўна выконвае ролю таго ідэальнага, аб'ектыўнага СМІ, якое шукаюць сёння чытачы і глядачы. Гэта адчуваецца і ў беларускай тэатральнай прасторы: п'еса Паўла Пражко «Тры дні ў пекле», спектакль Рэспубліканскага тэатра беларускай драматургіі «Мабыць?..», спектакль Лабараторыі сацыяльнага тэатра ECLAB «11 красавіка» ды інш. «ТЭАРТ» прэзентаваў нам «міжнародную журналістыку». У спектаклі «Тры мушкецёры. На ўсход ад Вены» (тэатр «Кларыкетэтэртэрн», Фінляндыя; тэатр «На вуліцы Гертрудэс», Латвія) Атос, Партос і Арамис паказваюць глядачам справядзачу свайго падарожжа па краінах Цэнтральнай і Усходняй Еўропы. Акцёры ў вобразах мушкецёраў праехаліся па рэальных краінах з высакароднай уяўнай мэтай — знайсці тое, за што сёння варта было б пазмагацца вайскоўцам караля. Мушкецёры не клапоцяцца пра тое, каб апаўдэць нейкім журналісцкім ці даследчыцкім канонам. Гэта фактычна аматарскае відэа з падарожжа, дзе спачатку героі сустракаюць сірыйскіх бежанцаў у венскім аэрапорце, потым апынаюцца ў нейкім бары, а потым разважаюць пра дзіўныя ўрбаністычны асаблівасці Прыднястроўя — помнік Леніну насупраць праваслаўнай царквы. Аднак такі немудрагелісты падыход да здымак урэшце і дае глядачам аб'ектыўную інфармацыю, з якой кожны робіць вынікі самастойна, у лепшых традыцыйных інфармацыйнай журналістыкі.

ЗАМАЎЧЫ, КАБ Я ЦЯБЕ ЎБАЧЫЎ

Сёння тэатр прапануе два магістральныя кірункі для работы з класічнымі тэкстамі. Першы, больш звыклый, — інтэрпрэтацыя. Другі — адмысловае перастварэнне. Ну вось, напрыклад, адкрыў міжнародную праграму форуму спектакль «Вяселле» (ОКТ / Вільнюскі гарадскі тэатр, Літва), рэжысёр якога Оскар Каршуновас пакінуў сюжэтную канву п'есы Бертольта Брэхта «Мяшчанскае вяселле», але разам з акцёрамі перастварыў дыялогі, наблізіўшы іх да нашага часу.

Аднак і на гэтых дасканала вывучаных прасторах нас яшчэ могуць чакаць адкрыцці. Расійскі рэжысёр Цімафей Кулябін вынайшаў свой унікальны падыход да класічнага тэксту. П'еса Чэхава «Тры сястры» ў яго пастаноўцы (тэатр «Чырвоны факел», Расія) ідзе на жывым мове, а арыгінальны тэкст падаецца ў цітрах. То-бок ствараецца своеасаблівы эффект перакладу (у гэтай якасці выступае добра вядомы нам тэкст), эффект адчужэння тэксту, які дасягаецца зменай глядацкага ўспрымання: не слухаем, а чытаем. Такое паставачнае рашэнне істотна змяняе і спосаб існавання акцёраў, вымагаючы па-новаму будаваць дыялог з партнёрам ды камунікацыю з залай. Але перадусім гэта выхад на «нуль-пазіцыю» чэхаўскай п'есы, рэплікі якой, дзякуючы рэжысёрскай канцэпцыі, успрымаюцца як невядомы, новы тэкст, праяўляючы раней незаўважанае.

Вока чапляецца і за харэаграфічны спектакль «40» (Польскі тэатр танца). Ён звяртае на сябе ўвагу інтэрпрэтацый сучаснага тэксту. У пластычным тэатры слоў аказваецца нечакана многа. Фактычна тэкст, гісторыя жыцця саракагадовай жанчыны, гучыць на працягу ўсяго дзеяння ды падпарадкоўвае сабе рух. Харэаграфія выступае тут не самадастаткова, а хутчэй ілюстратыўна, ствараючы пластычнае ўвасабленне кожнай новай старонкі гісторыі. Аднак такое перамеркаванне сіл працуе.

КІНАТЭАТР — НЕ БУДЫНАК, А ЖАНР

Кіно і тэатр ужо даўно знаходзяцца ў стане межаў, якія плывуць. Можна згадаць, напрыклад, пастаноўкі з мінулых тэатраўскіх праграм: «Персону. Мэрылін», дзе класік польскага тэатра Крысціян Люпа намагаўся адшукаць мяжу паміж міфічнай і рэальнай Мэрылін Манро, разабрацца з прыродай кінагульні з дапамогай тэатральнай, «Івону, прынцэсу Бургундскую» таксама з Польшчы (рэжысёр Кшыштаф Гарбачэўскі), дзе значная частка падзей адбывалася па-за сцэнай, а мы бачылі іх відэатрансляцыю, і тэатральная рэчаіснасць стваралася па кіназаконах. Значна, што па адваротны бок мяжы карціна тая ж. Напрыклад, мінулагодні фестываль-школа сучаснага мастацтва «Тэрыторыя» ў Маскве адкрыўся прэм'ерай фільма Аляксандра Шэйна «ВМаяковский», дзе дамінаюць відавочна тэатральныя сродкі выразнасці. Напрыклад, зафіксаваны працэс паступовага тэатраль-

Сцэна са спектакля «Тры сястры».

Пачуццё трывожнага чакання не адпускае глядачоў на працягу дзвюх гадзін, але ў адрозненне ад кіно ствараецца жывымі людзьмі тут і цяпер, а не выклікаецца зафіксаваным на плёнку дзеяннем. Шмат у чым эфект трыювігі дасягаецца візуальным аздабленнем спектакля: на сцэне ўзведзены шыкоўны інтэр'ер люксавага круізнага лайнера, але ён патанае ў паўзмроку. Шмат у чым — за кошт адчування неспасцігальнасці прасторы: значная частка дзеяння перанесена ў інтэр'еры па-за сцэнай, што бачны глядачу толькі праз аб'ектыўныя камеры. А значыць, мы мусім следаваць выключна за кінавокам, без магчымасці акінуць позіркам прастору цалкам ці азірнуцца, калі нам захочацца. Дарэчы, спектакль «Арктыка» — адзін з удзельнікаў сёлетаў праграмы Авіньёнскага фестывалю.

Яшчэ адным асэнсаваннем кіно ў тэатры стаў спектакль рэжысёра Крысціяна Смедса «Проста кіназдымкі» (Нацыянальны тэатр Фінляндыі). З аднаго боку, гэта прызнанне кінамастацтва ў любові, з другога — іронія над ім. Спектакль уяўляе сабой ланцужок з дэталёных пародый на стужкі ды нацыянальныя кінашколы, які разыгрываюць актёр і актрыса (Юхан Ульфсак і Анамарыя Ланг). Гэта спроба праз скетчы асэнсаваць прыроду кіно. Спецэфекты дасягаюцца падручнымі сродкамі: папкорн ператвараецца ў снег, а сочыва становіцца бутфорскай крывёю. «Галівуд» змяняецца «Масфільмам». Але паўз гэтыя смешныя дробязі паўстае галоўнае: ахвярнасць творцы мастацтва.

СПАЗНАЮЧЫ БЕЛЫ СВЕТ

Падаецца сімвалічным, што для завяршэння форуму, прызванага разгерметызаваць нашу тэатральную прастору, быў выбраны спектакль, дзе гаворка вядзецца акурат пра межы. Удзельнік Авіньёнскай праграмы — 2017 спектакль «Сайгон» («Лез Омз Апраксіматыф», Францыя, В'етнам) Караліны Гюіелы Нгуен распавядае жыццёвыя гісторыі «за межамі в'етнамцаў». Некалі яны вымушаны былі пакінуць радзіму, каб перабрацца ў Францыю. Чым сталася гэтае развітанне для тых, хто з'ехаў? А для тых, хто застаўся? Чаму адны прагнуць вяртання, калі толькі палітычны рэжым становіцца больш лабільным, а іншыя нізавошта не хочуць з'язджаць? Трохгадзінная гісторыя жыцця некалькіх пакаленняў разгортваецца ў інтэр'ерах в'етнамскага рэстаранчыка. Але «Сайгон» — гэта не толькі жыццёпіс ці асэнсаванне з'явы праз канкрэтныя гісторыі канкрэтных асоб. Спектакль можна трактаваць метафарычна, як выказванне на адвечную тэму «свой сярод чужых, чужы сярод сваіх». Бо калі два чалавекі насупраць і намагаюцца сказаць нешта важнае адно аднаму праз чатыры столікі (такія «аддаленыя мізансцэны» характэрныя для пастаноўкі), не так ужо і істотна, хто там з В'етнама, а хто з Францыі. Галоўнае, каб здолеў сказаць, каб дакрычаўся. Гэта пра нас усіх, без нацыянальных, полавых і ўзроставых прыкмет.

«Сайгон» не пакідае адчування, што ўсе межы магчыма пераадолець. Гэтая пастаноўка, хутчэй, сцвярджае адначасова характа ды складанасці светаўладкавання. І разуменне гэтай адначасовасці — таксама разгерметызацыя.

Алена МАЛЬЧЭЎСКАЯ

Сцэна са спектакля «Арктыка».

нага пераўвасаблення актёра Юрыя Калакольнікава ва Уладзіміра Маякоўскага — ад першых чытак тэксту да генеральнай рэпетыцыі.

Сёлета Міжнародная праграма «ТЭАРТ» прадэманстравала новыя тэндэнцыі. Спектакль Ан-Сесіль Вандалем «Арктыка» (тэатральная кампанія «Дас Фройляйн», Бельгія) не проста прапануе глядачам пабачыць частку дзеяння, схаваную ад іх вачэй, у анлайн-відэапраекцыі — ён створаны па законах кінажанру — трылера. 2025 год, шасцёра людзей аказваюцца на Богам забытым лайнеру, што плыве ў Грэнландыю. Інтрыга — чаму яны тут і чаму менавіта ў такім складзе — раскрываецца паволі, а цалкам пазл складаецца толькі ў фінале.

ІВАН КІРЧУК: «ГЭТА ЦІ МАЛІТВА, ЦІ РЫТУАЛ...»

За дзесяцігоддзі існавання група «Троіца» стала калектывам, які не проста любяць, а якім ганарацца. Як культурным нацыянальным здабыткам, як нечым бясспрэчным і ўнікальным на беларускай сцэне. Шлях да прызнання не назавеш простым, ён пралягаў праз расчараванні, адсутнасць грошай і ўвагі, праз адсутнасць званняў — хаця як не ў 60-гадовы юбілей Івана Кірчука пра іх успомніць?! Але «Троіца» ніколі не зніжала планку і ўпарта працягвала рабіць сваю справу. На падыходзе новая музычная праграма, сёмы па ліку альбом «Цар-агонь». Як і ўсе папярэднія, ён са сваім тварам, сваім гучаннем. Магу прадказаць, што гэтыя песні дабярэцца нават да сэрцаў тых, хто раней па нейкіх прычынах мог застацца глухім да творчасці «Троіцы». Бо новая праграма рабілася такой, каб не ўражваць складанасцю і канцэптэўнасцю, а каб слухач быў блізка-блізка ад музыкаў, быццам яны іграюць васьмі пачка, можа, недзе за сценкай драўлянай хаты. А можа, і спяваюць нават проста для яго.

Цяпер у Івана Кірчука ідуць і сольныя праграмы, у тым ліку на тэатральных форумах, ідзе праца ў якасці выкладчыка і даследчыка. Пра свой занятка, пра фальклор і багацце беларускіх народных традыцый ён можа захоплена раскажваць гадзінамі. І цяжка паверыць, што ў Кірчука мог быць іншы шлях...

— Здаецца, што вы проста не маглі быць нікім іншым, акрамя як музыкантам, прычым менавіта такім народным музыкантам, што ўвасабляе сабою нашу беларускую спрадвечную песню: вялікі, мудры, з багатаю. І з вялікім аўтарытэтам...

— У свой час у музвучылішча я трапіў і выпадкова, і нават па блаце. Бо хацеў быць мараком, як і мой брат, што жыў у Рызе і прывозіў з далёкіх краёў заморскія цацкі, раскажваў гісторыі. Я мроіў пра мора, збіраў малюнкi караблёў, чытаў кнігі. У 8 класе ўжо зусім наважыўся збегчы паступаць у мараходнае вучылішча, але пільная бабуля мяне «накрыла», і тады бацька сказаў: «Я зараз здаю новы будынак, лідскае музвучылішча, у мяне там знаёмы дырэктар, і ты пойдзеш туды вучыцца». А я і нот не ведаў, і нават не любіў тую музыку, якую сёстры днямі ігралі дома: гамы і ўсё астатняе...

Не ведаю, ці быў у мяне які іншы шлях, бо насамрэч я вырас з музыкой. Мае бацькі 40 гадоў спявалі ў касцельным хоры. Па лініі дзедка Томаша было 14 дзядей, мая мама — сярод іх. Яны рассыпаліся потым па розных краінах. А калі прыязджалі дадому, то ўсе разам спявалі народныя песні: беларускія, рускія, украінскія, польскія, бо мы ведалі, што мы палякі. У бацькі была вялізная калекцыя пласцінак, італьянская эстрада. Сёстры дома ігралі: Ала — на акардыёне, Маша — на цымбалах. Музыка была паўсюль — касцельная, народная, акадэмічная, папулярная. А я сам зайздросціў суседу, у якога быў магнітафон і які слухаў *Deer purple* і іншы рок. Вось гэта мяне вабіла! Як вакаліст я ў юнацтве ўдзельнічаў у розных конкурсах, атрымліваў дыпламы і граматы. І нават, памятаю, быў такі конкурс — «Вам нашы песні», што потым стаў называцца «Чырвоныя гваздзікі», і я ў Гродне спяваў «Песню пра Мінск»: «Шірокім проспектам шагаю...» Але не ставіўся сур'ёзна да гэтай тэмы і пайшоў у вучылішча па загадзе бацькі. Тады вучылі толькі акадэмічным спевам, я сядзеў у хоры і нешта спяваў фальцэтам і паглядаў у бок першых ВІА. У бок сяброў, што ўзялі ў рукі гітары. І сам, амаль не ведаючы нот, але паслухаўшы праграму Давіда Тухманова «По волне моей памяти», напісаў цэлы цыкл песень на вершы Байрана і Гётэ.

— Пра фальклор і пра тое, што ён стане справай жыцця, тады яшчэ не йшло гаворкі? У які момант адбылася знакавая сустрэча?

— На адным з курсаў вучылішча мяне адправілі з тэарэтыкамі насіць магнітафоны, калі яны паехалі па Лідскім раёне запісваць песні. Я тады першы раз еў свежы хлеб з печы, слухаў спевы. Але нічога не адчуў, не зразумеў, проста міма прайшоў. А вось ужо ў 1980 годзе, калі прыйшоў з арміі, вучыўся ў Мінску, трапіў на канцэрт ансамбля Дзмітрыя Пакроўскага, потым су-светна славутага расійскага калектыву. Быў неверагодна ўзрушаны і вырашыў: буду гэтым займацца. Паступаў у кансерваторыю ў Мінску, мяне праслухоўваў прафесар Роўда. Але спужаўся ісці на экзамены, бо астатнія абітурыенты ігралі як богі, сальфеджыя ведалі як богі. А я з арміі, паўгода на БАМе, рукі пасля бензапілы зусім не былі прыстасаваныя да фартэпіяна... Паступіў у Інстытут культуры на народны хор. Там быў ансамбль «Валачубінікі», і я, калі першы раз трапіў, быў у шоку, нават хацеў забіраць дакументы. Дзяўчыны ўтрыраванымі галасамі выводзілі «Свеціць месяц, свеціць ясны».

Фота Веранікі Вельб.

Можа, і не давучыўся б, каб не мінскі канцэрт ансамбля Пакроўскага. Там я быццам першы раз пачуў сапраўдны фальклор. Розныя рэгіёны, розныя манеры, розныя гісторыі, ніякага кіча.

Сёння мы ведаем, што і ў Беларусі шэсць этнаграфічных рэгіёнаў, я тады ўжо разумеў, што ўся Беларусь не можа спяваць у адной манеры — і калыханкі, і пахавальныя песні. А ў нас дагэтуль усіх вучаць аднолькава, і так, як самі бабулі ў вёсках ніколі не спявалі. Палескую ж песню заўсёды адрозніш ад віцебскай, напрыклад. У кожнага выканаўцы свае манера, характар, гэта перш за ўсё асоба. І няма нічога аднолькавага.

— Але шок прайшоў, і вы пачалі займацца фальклорам.

— Тут таксама можна казаць пра нейкі момант выпадковасці ці паразважання пра лёс. Па сямейных абставінах я перайшоў на завочнае аддзяленне і стаў працаваць у культпрасветвучылішчы замдырэктара па гаспадарчай частцы, а мне далі яшчэ весці практыкум па фальклоры. А што гэта, ні я не ведаў, ні кіраўніцтва да канца не разумела. Дзе браць песні, таксама невядома. Але ўжо хацелася зрабіць нешта сваё, не такое, як я чуў дагэтуль у іншых народных калектываў. І вось неяк паехаў у Любанскі раён, вёску Сарачы. Пелагея Міхайлаўна Шмялёва пачала спяваць мне ў 10 гадзін раніцы, скончыла ў гадзіну ночы. Я сцёр усе касеты з джаз-рокам, што ў мяне былі, каб запісаць яе песні. Дагэтуль часта карыстаюся матэрыяламі з той маёй першай экспедыцыі. І вось так з 1983 года пайшлі ў мяне розныя студэнцкія калектывы — «Дабрадзей», «Бліскавіца», «Прадвесне», «Дзіва».

— «Дзіва» — папярэднік «Троіцы» — бадай, самы вядомы, але ж і самы недаацэнены.

— Ансамбль «Дзіва» быў маёй даволі моцнай эксперыментальнай базай, а-капэльныя спевы тады былі сапраўды дзівам. Не стану хаваць, я пераймаў многае ў Дзмітрыя Пакроўскага. Пра нас тады хадзілі легенды, бо так, як мы, не рабіў ніхто. Да нас прыходзілі мэтры — слухалі, здзіўляліся, запісвалі. Віктар Захарчанка з Кубанскага народнага хору пачаў запрашаць нас на свае фестывалі. Але мы мала выступалі ў Беларусі. Думаю, менавіта ў гэтым прычына такой недаацэннасці ансамбля «Дзіва». Многа выступалі за мяжой: Расія, Украіна, Германія. Атрымлівалі там узнагароды, чулі захопленыя водгукі. Таму што мы спявалі а-капэльна і імправізацыйна. Здаралася, нас пыталіся: «А дзе ваш баян, іншыя інструменты?» Пасля выступлення такіх пытанняў ужо ніхто не задаваў.

— Усё ж званне народнага калектыву «Дзіва» атрыма.

— З вялікай цяжкасцю. А потым я нешта не падаваў заявак, не даваў звестак, калі рабілі энцыклапедыю па фальклоры. У той час усе фальклорныя калектывы працавалі прыкладна па адной схеме: цымбалы, скрыпка, гармонік, пэўная аднолькавая харэаграфія, у каго трохі лепей інструментальная частка, у каго — вакальная. Але прынцыповых адрозненняў — ніякіх, без сваёй разынкі. А ў вёсках кожны выканаўца ўнікальны, гэта ў першую чаргу чалавек са сваім лёсам. І ансамбль «Дзіва» ў тых часах, канешне, моцна выбіваўся. На сцэне мы ўсе абрады паказвалі: ад нараджэння да смерці. Ды й «Дзіва» не ўваходзіла ў кола набліжаных да афіцыйных мерапрыемстваў калектываў, як «Свята», напрыклад. Былі яшчэ «Церніца», «Неруш», «Рунь», Валянціна Пархоменка. Мяне цягнула да нечага арыгінальнага і сапраўднага. Вось чаму я зараз уздрыгваю, калі народных

выканаўцаў, бабуль і дзядуль, апранаюць у нейкія бліскучыя зялёныя касцюмы, калі яны выступаюць нават пад фанаграму «мі нус адзін». Гэта ўжо не фальклор...

Дарэчы, хлопцы з «Дзіва» былі на прэзентацыі новага альбому «Троіцы» ў філармоніі і павіншавалі мяне з юбілеем. 20 гадоў не быліся.

— Усе захапляюцца вашым неверагодным голасам, бо яму, здаецца, падуладнае ўсё. Кажуць, во Бог даў голас!

— Не бывае такога, каб Бог даў, а ты нічога не зрабіў. Я проста вельмі многа спяваў, і самага рознага. Канешне, найбольш далі заняткі са студэнтамі, з кожным новым курсам вучыш новыя песні, слухаеш новых народных выканаўцаў, спрабуеш новыя прыёмы. А я і барытонам у свой час спяваў у хоры, і басам, калі не хапала басоў, мог і ценаровую партыю выканаць. У «Троіцы» мы ніколі не гаворым пра танальнасць. Няма такога, каб зайгралі, а я кажу, што для мяне гэта высокая ці нізка. Калі-ніколі сам не ведаю, як бяру пэўныя ноты, але песня вядзе.

— Калі гаворка ідзе пра сапраўдных народных выканаўцаў з вёсак, у нас кажуць «бабулькі». Чаму менавіта жанчыны сталі захавальніцамі фальклорнай традыцыі?

— Раней былі і мужчыны. Я скажу болей: як сцвярджаюць этнографы, калісьці не існавала жаночых спеваў, былі толькі мужчынскія. Вось як манахі табе праспяваюць ці грузінскі, армянскі мужчынскі хор, ці Хор Аляксандрава, дык цябе да пятак прабярэ. Таму што гэта моцная мужчынская энергетыка. Мужчына атрымлівае ўсю моц з Космасу, а жанчына — ад Зямлі. Усё, што датычылася абрадаў, рытуалаў і, адпаведна, спеваў — гэта была мужчынская справа. Тых, каго называлі ведунамі, варажбітамі, жрацамі. У які момант усё пачало змяняцца? Я заспеў яшчэ ўнікальных мужчын-выканаўцаў, але гэта былі рэдкія асобы. У 1988 годзе я прывёз у Мінск з Палесся гурт «Плытагоны», каб запісаць. Вось толькі сёлета праз 30 гадоў удалося апублікаваць запісы на дыску «Мужчынская традыцыя спеву». Мужчыны раней спявалі так, што можна было розум згубіць ад захаплення. Яны былі, а ўвагі да іх не было.

Ды на працягу гісторыі зніклі цэлыя пласты народных, менавіта мужчынскіх песень. Пастухі знікаюць, а разам з імі — і песні. А гэта цэлы цыкл: падрыхтоўкі кароўкі на поле, каня. Рэкруцкія песні зніклі, бо не служаць ужо 25 гадоў, як пры Пятры Першым. Рэкі пасохлі — няма плытагонаў. Чумацкія, бурлацкія песні адышлі ў нябыт. Вось так і знікла традыцыя мужчынскіх спеваў, бо не захоўвалі, не вучылі. А на маіх канцэртах у людзей часта сапраўдны шок, калі я кажу, што вось так у нас у Беларусі мужыкі спявалі. Бо я яшчэ застаў, пачуў, вывучыў.

— Вы ўсё жыццё яшчэ і выкладаеце фальклор, цяпер — спецыялістам, якія як быццам павінны мець уяўленне пра народныя традыцыі. Але ж ведаю, што многія сыходзяць пасля заняткаў не проста з захапленнем, а са здзіўленнем: а чаму мы гэтага не ведалі?

— Да мяне цяпер у Інстытут павышэння кваліфікацыі многа рознага народу прыязджае: і работнікі культуры з раёнаў, рэжысёры святаяў. Дык для іх усё робіцца сапраўдным адкрыццём, калі раскажваю пра народныя традыцыі. Хто перапытае: як Масленіцы не было?.. А я раю даведацца гісторыю іх мясцовасці, знайсці, якія святы людзі ладзілі. І не па чужых падручніках рабіць, а ад гісторыі зямлі ісці. Раскажваю, пра што песні. У людзей проста вочы раскрываюцца! Бо гэта ж не звычайныя песні — гэта ці малітва, ці рытуал, ці нейкая рэальная дзея. Я часта паўтараю, што фальклор — гэта закардыраваная інфармацыя. Нават мне самому толькі нядаўна пачалі раскрывацца некаторыя рэчы. Трэба спяваць і вучыць гэта 25 гадоў, каб пачаць разумець. Каб сама песня, самі тэкст і мелодыя ўжо давалі табе падказкі. У нас жа часта артысты са сцэны бяруцца за фальклор, не маючы ніякага ўяўлення, пра што спяваюць. Якая і багатая, і горкая, і містычныя гісторыя стаіць за гэтымі радкамі. А як па-іншаму людзі слухаюць, калі ім раскажваецца, што адкуль бярэцца, як гэта кранае іх душу, і ім хочацца і слухаць яшчэ, і ведаць, і ганарыцца нашай мінуўшчынай. На жаль, паўсюдна моцна скарачаюцца гадзіны на вывучэнне фальклору, традыцый. Тэлеперадачы, што быццам пра народных выканаўцаў, чапляюць нешта абсалютна павярхоўнае і не раскажваюць пра сапраўдны фальклор. Усё забываецца, знікае. Тым больш для мяне каштоўна, калі на маіх сольных канцэртах ці на канцэртах «Троіцы» людзі з захапленнем адкрываюць для сябе гэты свет.

Надзея КУДРЭЙКА

Маршрут экспедыцыі: Мінск — Тарту

Навуковы зборнік «Місія выканальная. Праблемы вывучэння фальклору» і тэматычны выпуск эстонскага электроннага часопіса *Folklore*, прысвечаны беларускай тэматыцы, прэзентавалі ў Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі. Гэтыя выданні сталі вынікам сумеснай трохгадовай працы Эстонскага літаратурнага музея і Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі.

Тэматыцы параўнальнага вывучэння літаратуры, традыцый, песень краін, што мяжуюць з Беларуссю, прысвечана мноства даследаванняў. Нікога не здзіўляе чарговая манаграфія ці кандыдацкая дысертацыя па спецыфіцы беларуска-польскага, украінскага, літоўскага, латвійскага, расійскага памежжа. Яно і зразумела: традыцыі народаў, што маюць непасрэдны кантакт у памежнай зоне, складана адсачыць, з дапамогай даследчыцкага «скальпеля» выразаць выцінанку адметнасцяў, дакладна пазначыўшы «свае» і «чужыя». Іншая справа — стасункі краін і народаў, што не маюць непасрэднага кантакту. Тым больш цікавымі падаюцца вынікі сумеснага даследчыцкага праекта беларускіх і эстонскіх навукоўцаў, прадстаўленыя ў зборніку «Місія выканальная» і ў беларускім выпуску часопіса *Folklore*.

Зрэшты, калі паразважаць, то ў гісторыі беларускага і эстонскага народаў можна заўважыць шмат агульных рыс. Гэта архаічная народная культура, імкненне захаваць уласную ідэнтычнасць пад уціскам іншых краін і народаў і агульныя паўночныя карані. Яшчэ ў пачатку XX стагоддзя «Наша Ніва» з захапленнем пісала пра нацыянальны тэатр Эстоніі і заклікала беларусаў пераймаць гэтыя станоўчы вопыт. І вось цяпер атрымалася наладзіць сапраўды плённае супрацоўніцтва — у галіне фалькларыстыкі, архіўнай работы, экспедыцыйнай дзейнасці.

— Калі мы, у адпаведнасці з падпісаным пагадненнем, каля трох гадоў таму пачыналі сумесную работу з навукоўцамі Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі, крыху хваляваліся, што не будзем паспяваць вытрымліваць высокі тэмп, заддзены калегамі. Але супрацоўніцтва атрымалася сапраўды плённае, — кажа загадчыца аддзела фалькларыстыкі Эстонскага літаратурнага музея Марэ Кыйва. — У ходзе вывучэння, абмеркавання розных пытанняў мы пабачылі, што беларускі і эстонскі народы маюць шмат агульнага ў мове, у культуры і этнаграфіі. Адкрыліся новыя аспекты даследаванняў, пра якія адпачатку нават не задумваліся.

Навукоўцы адзначылі, што за многія дзесяцігоддзі этнаграфічных даследаванняў і ў Беларусі, і ў Эстоніі выдадзена шмат матэрыялаў па гэтай тэме — на беларускай, эстонскай, англійскай мовах, таму сумесны зборнік «Місія выканальная» вырашылі скласці з тэкстаў на рускай мове. З аднаго боку, гэта пашырыць кола патэнцыйных чытачоў, а з іншага — зробіць большым моўны абсяг кампетэнцый саміх даследчыкаў. Так, на старонках гэтага навуковага выдання можна пазнаёміцца з самымі новымі даследаваннямі ў галіне беларускай і эстонскай фалькларыстыкі, а таксама параўнаць падыходы, што выкарыстоўваюць нашы і замежныя даследчыкі.

Так, побач з работамі эстонскіх калег работы беларусаў тут выглядаюць больш традыцыйнымі, гэта выяўляецца і ў тэматыцы артыкулаў, і ў падыходах да выкладання фактаў. Напрыклад, творами фальклору ў Эстоніі ўжо лічаць жарты, прадстаўленыя ў інтэрнэт-мемах, вывучаюць этнічныя жарты праз прызму глабалізацыі, пісьменнасць і фальклорныя экспедыцыі канца XIX стагоддзя ў разрэзе суаднесенасці з сацыяльнымі слямі насельніцтва.

— Наша супрацоўніцтва з эстонскімі калегамі распачалося з тэарэтычных семінараў, што ў выніку дазволілі зладзіць сумесную экспедыцыю ў Любанскі раён Мінскай вобласці, — кажа доктар філалагічных навук, загадчыца аддзела фалькларыстыкі і культуры славянскіх народаў Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі Таццяна Валодзіна. — Так нашы стасункі з толькі акадэмічнага ўзроўню ператварыліся ў сяброўства. А ўжо пазней супрацоўнікі

нашага Цэнтра атрымалі магчымасць праходзіць стажыроўкі ў эстонскім Тарту.

Эстонія — узор стаўлення да сваёй спадчыны. Яшчэ ў канцы XIX стагоддзя тут пачалася маштабная акцыя па зборы вуснапаэтычнай спадчыны, і сёння фальклорны архіў у Літаратурным музеі краіны — адзін з найбуйнейшых у свеце. Таму, дзякуючы сумеснай праграме, беларускія фалькларысты атрымалі магчымасць працаваць у гэтым архіве, пераймаць метадыкі работу з матэрыяламі, а таксама назіраць за больш шырокімі захадамі па захаванні традыцый народа. Як падкрэслілі ўдзельнікі стажыровак, народныя святы ў Эстоніі ўпісаны ў цыкл культурнага жыцця мясцовасці, нават свята маленькай народнасці сэгту (у краіне пражывае каля 10—13 тыс. прадстаўнікоў) ператвараецца ў вялізны фестываль са значнай падтрымкай мясцовых улад. Фальклорныя святы ўключаюцца ў турыстычныя маршруты, іх імкнучца паказаць гасцям краіны, каб з дапамогай атрыманых сродкаў паспрыяць захаванню і добраўпарадкаванню сакральных мясцін.

Што да выхаду беларускага выпуску электроннага часопіса *Folklore*, гэта сапраўды вялікі крок наперад у справе прадстаўлення вынікаў даследаванняў беларускіх фалькларыстаў усяму свету. Часопіс выдаецца ў Эстоніі тройчы на год на англійскай мове з 1996 года і стаў адным з першых выданняў, што дазволіла размяшчаць поўныя тэксты артыкулаў у інтэрнэце і прадстаўляць да іх бясплатны доступ. У рэдакцыйную калегію выдання ўваходзяць самыя вядомыя фалькларысты свету, а перад тым, як трапіць у часопіс, кожны тэкст праходзіць двойное «сяпое» рэцэнзавання: аўтар не ведае, хто крытычна ацэньвае яго тэкст, ды і рэцэнзенту не паведамляюць, чыё даследаванне ён чытае.

Адметна, што менавіта артыкул Алены Боганевай, прысвечаны вывучэнню беларускай народнай Бібліі, стаў паўтысячным тэкстам, змешчаным у выданні. Са зместам выпуску можна пазнаёміцца на старонцы <http://www.folklore.ee/folklore/vol72>, тут жа размешчаны і поўныя тэксты ўсіх артыкулаў.

Марына ВЕСЯЛУХА

Фота прадстаўлена Саветам маладых вучоных АДДЗЯлення гуманітарных навук НАН Беларусі

Слухай сваіх

«НЕ ЁЦЯКАЙ, БАБУЛЕЧКА, А Я Ж ТВОЙ ДЗЯДУЛЕЧКА...»

Альбом «Зялён явар, дуброва. Музыка Полаччыны» прэзентавалі ў сталічнай кавярні «Грай». Аўтэнтныя песні з беларускай Поўначы на дыску гучаць у выкананні фальклорнага гурта «Варган» з самага старажытнага горада нашай краіны.

Пра адметнасці альбома «Зялён явар, дуброва» падчас прэзентацыі распявае Вольга Емяльянчык.

Здавалася б, этнаграфічныя рэгіёны Беларусі тэрытарыяльна размешчаны не так далёка адзін ад аднаго. Але калі ўслухацца ў песні палешукоў, багатыя на інтанацыі, разгледзець яскравыя, нават па-заліхвацку ўпрыгожаныя касцюмы і параўнаць іх са стрыманымі, крыху халаднаватымі напевамі, не так багата ўпрыгожанымі ўборамі жыхароў Падзвіння, розніца становіцца відавочнай. Ды варта памятаць: «багацце» і параўнальная «беднасць» тут не антытэза, хутчэй — падкрэслівана адметнасцяў характару жыхароў кожнага з рэгіёнаў. За пэўнай сціпласцю гучання, малой варыятыўнасцю інтанацый стаіць неверагодная глыбіня пачуцця. Як у хвалях блакітных азёраў ды халодных рэк, у спевах Поўначы хаваецца мноства таямніц.

Зрэшты, найлепшым пацвярджэннем вялікай увагі жыхароў сталіцы да песень з Падзвіння стала поўная зала гасцей прэзентацыі дыска, доўгія чэргі па аўтографы музыкаў і мноства ахвотных патанчыць народныя танцы ў дварыку кавярні.

— Мы не чакалі такой вялікай увагі з боку сталічнай публікі, адпачатку настройваліся толькі на добрае выступленне, імкнуліся данесці вынік зробленай працы, — адзначыла кіраўнік фальклорнага гурта «Варган» Вольга Емяльянчык.

На дыску можна пачуць як каляндарна-абрадавыя, так і лірычныя песні, танцавальныя найгрышы. Як падарунак аматарам экспедыцый — запіс голасу аўтэнтчнай выканаўцы Алімпіяды Шчарбаковай з вёскі Шастова Полацкага раёна. Гучаць тут і рэкруцкія песні ў выкананні салістаў «Варгана». І гэта сапраўдная знаходка для аматараў фальклору. Справа ў тым, што аўтэнтчнае мужчынскае выкананне песень на Беларусі — вялікая

рэдкасць. Зрэдку галасы спевакоў можна пачуць на Палессі, а на Падзвінні знайсці мужчыну, які спявае, — на мяжы з немагчымым. Таму важным кірункам работы ў гурце «Варган» з'яўляецца рэканструкцыя мужчынскіх спеваў. Як падрэсліваюць самі музыкі, многія крокі ў гэтым кірунку робяцца амаль інтуітыўна.

— Нашы хлопцы прайшлі школу палескіх спеваў, — адзначае спадарыня Вольга. — Мы працавалі з аўдыязапісамі такіх знакамітых аўтэнтчных выканаўцаў, як Сцяпан Дубейка, мужчынскі гурт вёскі Глушкавічы Лельчыцкага раёна. На Падзвінні фактычна не знайсці фіксацыі выканання архаічных мужчынскіх песень, гэты рэпертуар спрадвечна выконвалі жанчыны. Можна сказаць, што рэкруцкія песні, што спяваюць нашы хлопцы, — элемент аднаўлення. Наколькі такая рэканструкцыя адпавядае рэчаіснасці? Думаю, тут спрацоўвае генетычная памяць беларусаў. Напрыклад, у нашага саліста Кастуся Путронка бацька родам з Верхнядзвіншчыны, і калі ён аднойчы заспяваў песню з гэтай мясцовасці, запісаную ў экспедыцыі «Студэнцкага этнаграфічнага таварыства», я адчула, што яна гучыць сапраўднаму, у гучанні ёсць вялікая праўда.

Але не толькі спевамі карысны дыск «Зялён явар, дуброва». Тут і адлюстраванне адметнасцей абрадаў

Полаччыны. Вясельныя, хрэсьбінныя песні, жніўныядыкалядныя... Аяшчэ — напевы, што спрадвеку суправаджаюць абрады ды ігрышчы, якія захаваліся толькі на Поўначы. Гэта, напрыклад, валачобная «Валачобнікі валачыліся» і песні-гульні «Лявоніха» і «Цярэшка» з аднайменнага каляднага ігрышча, характэрнага для Лепельшчыны.

Адметна, што ў цэнтры ўвагі «Варгана» — не толькі аўтэнтчная музыка Полаччыны. Спевакі і музыкі выконваюць песні і танцы з розных этнаграфічных рэгіёнаў краіны.

— Мы не шукаем кампраміс, стараемся паказаць адметнасці кожнага рэгіёна, імкнёмся адзначыць іх спецыфіку, — падкрэслівае Вольга Емяльянчык. — Для нас традыцыйны спеў — вандраванне ў прасторы і часе. Калі спяваем песні з Падзвіння, адчуваем энергію гэтай зямлі, на Палессі свая магутная архаічная сіла, Пасожжа гучыць зусім па-іншаму. Спяваць традыцыйныя песні — значыць чуць голас зямлі, дзе яны нарадзіліся і жывуць сёння. А

паколькі традыцыйная музыка ўтрымлівае жанры, што сфарміраваліся ў розныя эпохі, з яе дапамогай вандруем і ў часе. Абрадавыя песні каляндарнага кола пераносяць нас у вельмі далёкую мінуўшчыну, амаль на тысячагоддзі таму, бяседныя і лірычныя спевы дазваляюць адчуць, чым жылі нашы продкі крыху больш як стагоддзе таму.

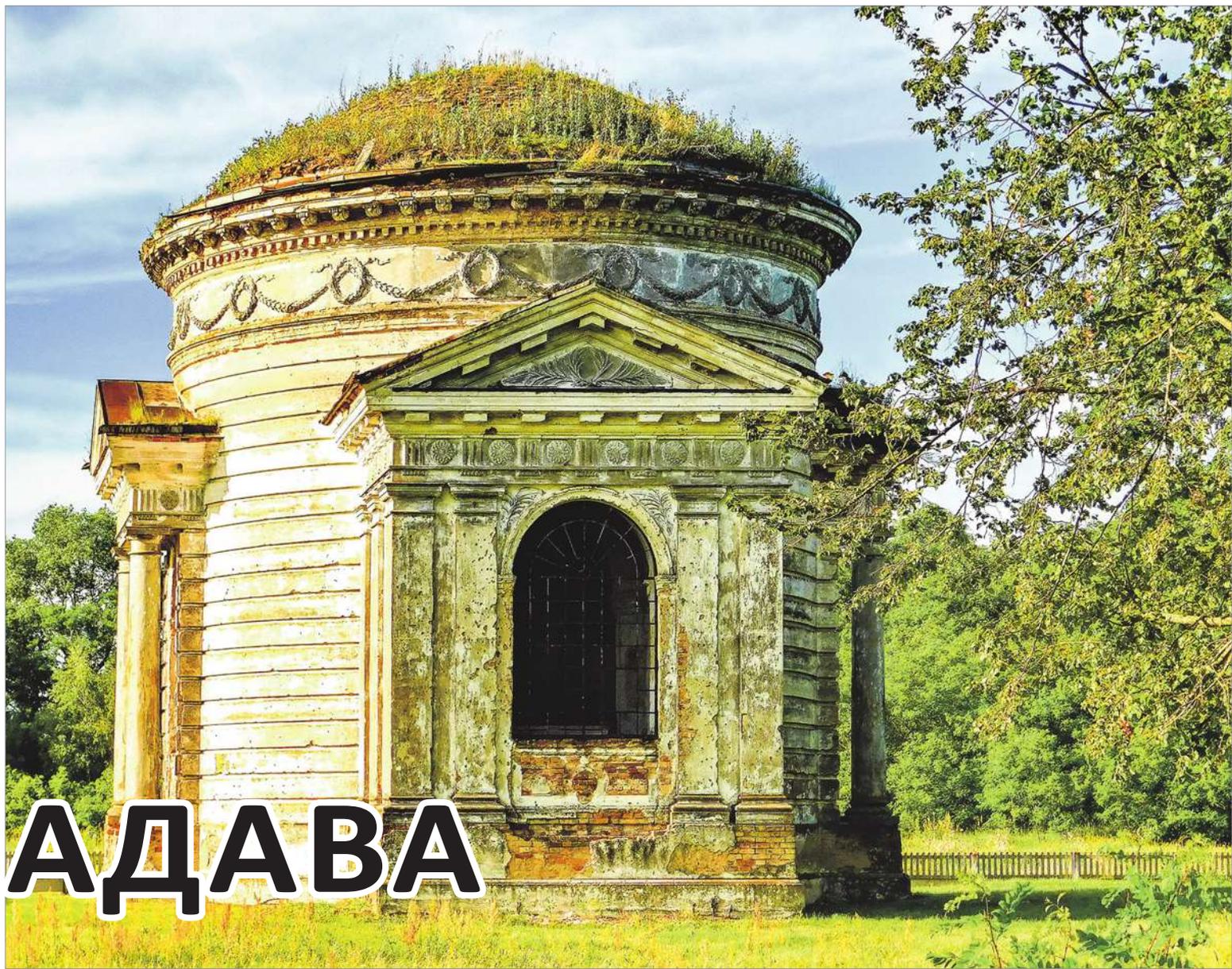
Альбом «Зялён явар, дуброва. Музыка Полаччыны» стаўся працягам праекта «Традыцыя», мэта якога — прадстаўленне аўтэнтчных беларускіх спеваў, а таксама адкрыццё раней не вядомых аўдыяархіваў. Спадзяёмся, серыя, што дазваляе нам чуць сваіх і сваё, будзе працягвацца.

Марына ВЕСЯЛУХА

Сілуэты Спадчыны

Аўтарскі праект
Уладзіміра Цвіркі

МОЛАДАВА

Летась пашчасціла пазнаёміцца з вёскай Моладава, якая знаходзіцца ў Іванаўскім раёне. Запрашаю і вас завітаць у гэтае цікавае паселішча, якое вядомае на землях Вялікага Княства Літоўскага з канца XV стагоддзя. Крыху больш за два стагоддзі поўнаўладным гаспадаром тут быў род Войнаў, прадстаўнікі якога займалі высокія пасады ў тагачаснай дзяржаве.

З канца XVII стагоддзя новыя ўласнікі Моладава — заможныя прадстаўнікі вядомага роду Агінскіх. Але ў 1792 годзе Міхал Клеафас Агінскі прадаў і само Моладава, і землі навакольных маёнткаў Сямёну Скірмунту, які за адносна кароткі час узяў набытыя гаспадаркі на больш высокі эканамічны ўзровень, а таксама пашырыў за кошт прыдбanych новых зямель.

Праз пяць гадоў па праекце архітэктара Ван-Гроса пабудавалі прыгожы белакаменны палац. Сёння яго няма. Але калі паглядзець здымкі, зробленыя перад самым пачаткам Другой сусветнай вайны, можна ўбачыць, наколькі ён быў шыкоўны: з дэметнымі рысамі ў выглядзе васьмі дарычакіх порцікаў, якія раўнамерна дзялілі яго вонкавую прастору і зрокава ўздымалі аднапавярховы будынак на і так дастаткова высокі цагляны падмурак. Канчаткова палац быў знішчаны падчас вайны.

Але пачалося яго разбурэнне значна раней, у 1939 годзе. Тады ж загінулі і апошнія гаспадары Моладава. Генрых і Марыю Скірмунтаў, якім было каля сямідзесяці гадоў, расстралялі.

На ўскрайку парку захавалася адзіная пабудова ад некалі квітнеючай гаспадаркі — капліца-пахавальня Скірмунтаў, узведзеная ў неакласічным стылі з цэглы ў 1905 годзе па праекце віленскага архітэктара Раствароўскага. Перакрыты храм-ратонда невысокім сферычным купалам, які як быццам падпяразаны арнаментальнай ляпнінай. Можна толькі ўявіць, які ўзнёслы і ўрачысты быў інтэр'ер капліцы, выкананы з ружовага ды белага мармуру. Цэнтральнае месца ў алтары займала скульптура Збавіцеля, таксама з белага мармуру. Звонку капліцу «абступалі» тры ж дарычакіх порцікі, якія былі выкарыстаны пры будоўлі палаца.

Прынесены ветрам пясок і карані раслін разбураюць дах капліцы. Кансервацыя гэтага архітэктурнага помніка дазволіла б яму «дажыць» да часоў, калі б знайшліся сродкі на якасную рэстаўрацыю.

Развітаўшыся з капліцай Скірмунтаў, я прайшоўся па могілках былых уладальнікаў Моладава, зруйнаваных пасля вайны. Мясцовыя жыхары час ад часу чысцяць іх ад смецця ды галін.

Напрыканцы вандроўкі ўбачыў яшчэ адну архітэктурную каштоўнасць вёскі — былую ўніяцкую царкву, пабудаваную ў канцы XVIII стагоддзя на месцы папярэдняга храма, таксама драўлянага. Сёння гэта царква ў гонар Узнясення Гасподняга, у якой захаваўся, магчыма, самы стары медны зvon у Беларусі, адліты ў горадзе Коўна ў 1583 годзе майстрам ліцейнай справы Марцінам Гофманам на сродкі тагачаснага ўласніка Моладава — Сімяона Войны. Але зvon перанеслі ў капліцу, што побач з новай царквой. Ці патрэбна было гэта рабіць. Стары зvon са старым храмам — гэта нешта неразрыўнае, цэласнае. Святыня без яго быццам асірацела...

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў
Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Ларыса Іванаўна ЦІМОШЫК

Рэдакцыйная
калегія:
Тасцяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў
Віктар Гардзей

Уладзімір Гніламедаў
Вольга Дадзімава
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Алесь Карлюкевіч
Анатоль Крэйдзіч

Віктар Кураш
Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 292-20-51
намеснік галоўнага
рэдактара — 292-43-03

адказны сакратар — 292-20-51
аддзел крытыкі і бібліяграфіі — 292-56-53
аддзел прозы і паэзіі — 292-56-53
аддзел мастацтва — 292-20-51
бухгалтэрыя — 287-18-14

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны
для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выдадзенае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Павел Якаўлевіч СУХАРУКАЎ
Нумар падпісаны ў друк
18.10.2018 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 1300

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр. Незалежнасці, 79.
Індэкс 220013

Заказ — 3845
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукапісы прымаюцца толькі
ў электронным выглядзе,
не вяртаюцца,
і не рэцэнзуюцца. Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць з меркаваннямі аўтараў
публікацый.